

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1882. Första Kammaren. N:o 45.

Onsdagen den 10 Maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m.

Upplästes och godkändes förslag till Kammarens underdåniga skrifvelse med anmälan om de ledigheter inom Kammaren, som uppkomma före nästa lagtima riksdag.

Anmäldes och bordlades:

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 2, i anledning af väckta förslag om åtgärder för ordnande af affärsförhållandena mellan staten och Södertelje kanal- och slussverksbolag;

Banko-Utskottets memorial:

N:o 13, i fråga om eftergift å en Riksbankens fordran;

N:o 14, med förslag till ändring i instruktionen för Riksdagens revisorer vid Riksbankens afdelningskontor; och

N:o 15, angående instruktion för nästa Riksdags Banko-Utskott; samt

Lag-Utskottets utlåtande N:o 56, i anledning af väckt motion angående kontroll öfver förvaltningen af medel, som donerats till allmänna ändamål.

Föredrogs änyo Stats-Utskottets den 6 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 53, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående de Kongl. teatrarne.

*Kongl.
teatrarne.*

Herr vice Talmannen: Jag hade visserligen icke tänkt börja denna debatt utan förestälde mig, att någon af de många reservanter från denna Kammare, som här stå antecknade, skulle hafva gjort det, men då ingen af dem anmält sig, vill jag icke underlåta att uttala några af de betänkligheter jag hyser mot hvad detta betänkande innehåller. Dessa betänkligheter kunna ju likväl icke gälla det hufvudsakliga slut, hvartill Utskottet kommit, ty att Utskottet ansett sig böra begränsa siffran äfvensom lemna det belopp, Utskottet föreslagit, endast för ett år, kan ju efter min tanke icke gifva anledning till någon an-

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

märkning, och då Utskottet äfven visat, att det icke saknat skäl att bestämma siffran till 40,000 kronor, så kan icke heller med afseende på beloppet någon anmärkning vara att göra. Deremot synes det mig synnerligen litet välbetänkt att, på sätt Utskottet gjort, i motiveringen föreslå åtskilliga utvägar för reglerande af de Kongl. teatrarnes framtida ställning. I denna fråga synes det mig för Riksdagen vara alldeles oeftergifligt att sätta sig i efterhand och låta Kongl. Maj:t, som i allt fall ensam är i tillfälle att utreda hvad i den vägen må vara behöfligt och lämpligt, till Riksdagen hemställa hvad som bör göras utan att Riksdagen likasom på förhand förbinder sig att, i händelse något af de af Riksdagen uppgifna sätt skulle af Kongl. Maj:t föreslås, äfven understödja detsamma. Nu skulle man ju med denna åsigt komma till det resultat, att man, med ogillande af motiveringen, hemställde om bifall till sjelfva klämman, men det står icke rätt väl tillsammans med en tillbörlig försigtighet, emedan i klämman motiven äro återopade. Jag ber således att från den ståndpunkt, på hvilken jag för närvarande står i denna fråga, få till Kammarén vördsamt hemställa, att Kammarén behagade, med ogillande af Stats-Utskottets motiv, besluta, »att Riksdagen må medgifva Kongl. Maj:t rätt att låta på statsverkets bekostnad af tillgängliga medel förskjuta intill 40,000 kronor de utgifter för teatrarnes förvaltning under nästkommande spelår, hvartill det ordinarie teateranslaget och teatrarnes öfriga inkomster möjligen icke komma att lemna tillgång», samt således utesluta hela mellanmeningen mellan tankstrecken.

Grefve Lagerberg: Jag är till stor del förekommen af det ytt-
rande, Herr vice Talmannen här afgifvit. Ut i Stats-Utskottet bestred jag dessa motivs giltighet, i synnerhet åtgärden att framlägga olika förslag till teatrarnes förvaltning. Man kan väl egentligen icke klandra Stats-Utskottet för att det velat begränsa anslaget till ett år och icke heller därför, att det blott velat bevilja 40,000 kronor, för hvilket belopp det hade en vägledning i de uppgifter, som lemnades, då frågan förevar i Stats-Utskottet förliden riksdag. Af de hänvisningar, som finnas i motiven i Utskottets förslag, är i synnerhet en, som förefaller mig så oegentlig, för att ej säga stötande, att jag aldrig skulle vilja hafva den framställd till Kongl. Maj:t. Det är, att det skulle vara en möjlighet, det Kongl. Maj:t skulle erhålla Riksdagens bifall äfven om han beslöte att nedläggas de Kongl. teatrarnes verksamhet! Att skriva något dylikt, anser jag icke vara riktigt eller lämpligt. Min uppfattning är, att då motiveringen här ovillkorligen sammanhänger med klämman och man således måste beakta hvad som der står skrifvet — ty hvad som här yttrades under en annan debatt, att man icke behöfde akta på hvad som står skrifvet i motiven utan endast hade att fästa sig vid klämman, kan icke här tillämpas; det är med stor skicklighet förebyggt — så går det icke an att här ogilla motiven, ty då skulle man äfven taga bort den fras i klämman, som hänvisar på motiveringen, och jag fruktar för att det då kan se illa ut med de 40,000 kronorna.

Jag vill därför hafva till protokollet antecknadt, att jag för min del högligen ogillar motiven, men anser mig tvungen att, för att före-

komma onödiga förvecklingar i sista timmen af Riksdagen, bifalla kläm-
men, helst som ändamålet eller de 40,000 kronorna då äro bifallna. Skulle Herr Samzelius' förslag vinna Kammarens bifall, har jag der-
emot intet att erinra, utan förenar mig deruti.

Herr Törnebladh: Redan på afdelningen hade yrkanden, unge-
fär likartade med det af Kammarens ärade vice Talman nu gjorda
blifvit framställda, men dessa yrkanden vunno icke afseende af majori-
teten inom afdelningen och icke heller af majoriteten i Utskottets
plenum. Det återstod då för dem, som hyste en mot Utskottets plu-
ralitets åsigt stridande mening, blott att reservera sig och framlägga
sin uppfattning af det onödiga i den i klämman inryckta mellan-
meningen och den dermed sammanhängande delen af motiveringen.
Så har också skett, men detta är ett, ett annat är att yrka ogillande
uti Kammarerna af hvad Utskottets pluralitet har föreslagit. Det är
fullkomligt riktigt, att denna mellanmening är helt och hållet onödig
och föga lämplig, eftersom den på visst sätt går frågans blifvande ut-
redning i förväg och, utan att verkligen binda händerna på Kongl.
Maj:t, dock framställer några anvisningar, som icke kunna vara af be-
hofvet påkallade eller ens synnerligen gagneliga. Men å andra sidan
bör det också ihågkommas, att, såsom jag redan haft äran antyda, den
i klämman inlagda mellanmeningen är temligen öskadlig, ty den hän-
för sig i själfva verket till en motivering, som efter angifvande af åt-
skilliga utvägar slutar med antydning om en utväg, som innefattar en
ganska vidsträckt latitud, nemligen »eller på annat här ej angifvet
sätt». Nu är det ju själfklart, att om man sätter alternativet så vid-
sträckt, detta egentligen icke tjänar till något, men den åsigt, som
inom Utskottet segrade, ville ändå nödvändigt uti klämman hafva en
hänvisning till motiveringen, på det att det icke skulle kunna inträffa,
att motiveringen blefve ogillad, men klämman bifallen, i hvilken hän-
delse det i Riksdagens skrifvelse icke hade kommit in någon af de
antydningar, man från det hållet ville göra, och vid sådant förhållande
kan det vara tvifvelaktigt, huruvida det skulle vara klokt af Kamma-
ren att taga bort mellanmeningen ur klämman. Jag åtminstone lem-
nar detta derhän, allra helst som frågan ännu icke är afgjord i Med-
kammaren och som det otvifvelaktigt i den Kammarerna kommer att,
såsom redan inom Stats-Utskottet har skett, framställas yrkanden dels
om nedsättning i summan, dels äfven möjligen om afslag å hela fram-
ställningen.

Jag har endast velat lemna dessa faktiska uppgifter till belysning
af situationen utan att för min del göra något yrkande, öfverlemnande
åt Kammarens eget bedömande att afgöra, hvad som i detta fall kan
vara med Kammarens värdighet förenligt och med de Kongl. teatrarne
framtida bästa mest öfverensstämmande.

Friherre von Essen, Fredrik: Det har af den föregående ärade
talaren blifvit ifrågasatt, huruvida de motiv, som här stå i nära förbin-
delse med den kläm, Utskottet föreslagit, kunna vara af behofvet på-
kallade eller ens gagneliga. Flertalet af Stats-Utskottets ledamöter
har ansett, att dessa motiv både kunna vara behöfliga och gagneliga,

*Kongl.
teatrarne.*
(Forts.)

på det att Kongl. Maj:t skulle komma i tillfälle att erfarä, hvilka sätt Riksdagens majoritet tänkt sig såsom alternativ i och för ordnandet af Kongl. teatrarne angelägenheter, lemmande dock Kongl. Maj:t fritt, såsom äfven slutet af motiveringen innehåller, att välja annat lämpligt sätt. Vid behandlingen af dessa olika förslag har man naturligtvis, i Stats-Utskottet så väl som här i Kammaren, stött sig på ett eller annat af det föreslagna. Det måste naturligtvis i synnerhet för en och annan teatervän vara ganska sårande, då det framstälts ett sådant förslag som att de Kongl. teatrarne verksamhet skulle inställas, och jag kan icke neka, att äfven jag för min del, då jag deltog i förslaget, hade den afsigt, att det icke skulle stanna dervid, hvarför jag också mot Utskottets förslag afgifvit en reservation, i hvilken jag hemställt, att efter de i Utskottets motivering förekommande orden: »eller genom inställande af de Kongl. teatrarne verksamhet och byggnadernas användning för andra ändamål» måtte tilläggas: »samt i sammanhang dermed beredande af annan lokal för upprätthållande af den sceniska konsten». Jag antog nemligen, att icke denna Kammare åtminstone skulle vilja bifalla den nyss anförda delen af Utskottets motivering utan att man erhöile någon säkerhet för att den sceniska konsten skulle på annat sätt genom statens försorg upprätthållas, vare sig detta kunde komma att ske genom beredande af lokal eller kanske lika gerna genom anslag till entreprenör, som åtog sig att under vissa vilkor uppfylla de fordringar på en lyrisk scen, som från statens sida billigtvis kunna uppställas. Skulle denna af mig föreslagna mellanmening inflyta i motiveringen, så anser jag, att i det fallet trygghet skulle vinnas, och jag anhåller därför vördsamt att Herr Grefven och Talmannen ville derpå framställa proposition.

Just i afseende på detta uttryck finner jag för öfrigt ett kraftigt stöd för mitt yrkande i teaterkomiténs utredning af frågan, hvarutur jag skall bedja att här få uppläsa några rader. Teaterkomitén har, efter en ganska vidlyftig utredning af den ekonomiska sidan af saken, funnit, att de Kongl. teatrarne verksamhet, enligt den plan, efter hvilken de nu drifvas och med det utrymme, som för närvarande står dem till buds, icke kan upprätthållas utan högst betydliga tillskott, vida större än de, som för närvarande utgå, och derefter sluta komiterade med denna fras: »Lifligt öfvertygade derom, att hvilka andra åtgärder till upphjelpande af Kongl. teaterns ekonomi än må vidtagas, de skola visa sig vara otillräckliga, och att en bestående förbättring icke är att vänta, så länge teatern är hänvisad till en lokal, som, huru förträfflig den än må hafva varit i förhållande till fordringarne vid den tid, som såg den uppstå, dock onekligen icke längre motsvarar de anspråk, allmänheten vant sig att ställa på en teater och framför allt på en doterad nationalteater, kunna komiterade icke annat än såsom ett det viktigaste, ja för Kongl. teaterns framtida bestånd mest oafvisliga önskningsmål, framhålla angelägenheten af att för Kongl. teatern anskaffa en ny bostad, värdig dess betydelsefulla uppgift för den fosterländska konsten».

Jag tillåter mig icke här inblanda den frågan, huru den fosterländska konsten skall upprätthållas. Jag endast hänsyftar på den första delen af denna komiténs åsigt, nemligen att de Kongl. teatrarne

i sitt närvarande skick af flera skäl, som der stå närmare utvecklade, icke kunna uppehållas utan en högst betydande förlust för statsverket, om ock den förlust, som för innevarande år hotar, icke är så betydlig som den varit under föregående år eller som den antagligen under kommande år kommer att blifva. Det har nemligen under detta år varit vissa omständigheter, som gjort att de Kongl. teatrarne i ekonomiskt afseende lemnat mera gynsamma resultat än man kan våga hoppas för kommande år. Huruvida det belopp, som Riksdagen nu antagligen kommer att bevilja eller 40,000 kronor, kan vara tillräckligt för att fylla den brist, som kan uppstå för följande år, tilltror jag mig icke att kunna afgöra, men nog tror jag, att meningarne derom äro delade hos personer, som närmare känna förhållandena. Jag tillåter mig emellertid yrka bifall till Stats-Utskottets förslag, dock med tillägg uti motiveringen af den mellanmening, jag har tagit mig friheten föreslå.

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

Herr Statsrådet Themptander: Det förefaller visserligen ganska naturligt, att Stats-Utskottet har ansett önskvärdt, att beloppet af statsverkets bidrag till de Kongl. teatrarne kunde varda begränsadt, men jag ber få fästa uppmärksamheten derpå, att, så vida detta Stats-Utskottets betänkande kommer att vinna Riksdagens bifall och så vida meningen är att teatrarne verksamhet skall fortfara, en begränsning i detta fall icke *får* ega och icke *kan* ega samma betydelse, som man i allmänhet fäster vid begränsning af ett anslag. Det bidrag, som till de Kongl. teatrarne utgår på ordinarie stat, utgör, såsom bekant, 60,000 kronor och från Hans Majestät Konungens hofförvaltning utgå till samma ändamål ungefär 67,000 kronor. Sammanlagda beloppet af båda dessa årliga bidrag utgör följaktligen ungefär 127,000 kronor. Det torde vara Kammarens ledamöter väl bekant, att detta bidrag ingalunda utgör den mest betydande inkomstposten i de Kongl. teatrarne budget. Den viktigaste af deras inkomsttitlar är naturligtvis recettinkomsterna. I den stat, som af Kongl. Maj:t provisoriskt fastställts för det nu löpande spelåret, äro dessa recettinkomster beräknade till ungefär 415,000 kronor. Det torde emellertid vara lätt att inse, att denna inkomst i följd af sin natur hör till dem, som måste vara synnerligen svåra att på förhand beräkna. Om det nu inträffar, att dessa recettinkomster icke inflyta till påräknadt belopp, så återverkar detta icke på utgifterna på det sätt, att dessa i motsvarande mån minskas. Det är ju nemligen alldeles tydligt, att hvarken de genom kontrakt på år uppgjorda afföningarne till personalen, eller dagkostnaderna för representationerna kunna minskas därför, att publikens besök blifva mera fåtaliga och recettinkomsterna i följd deraf nedgå. Om det därför inträffar, att ett deficit, större än det af Utskottet antagna, skulle komma att visa sig vid nästa spelårs slut, kan jag icke finna annat än att regeringen i sådant fall måste låta den bristen, vare sig den nu blir större eller mindre, betäckas af tillgängliga medel, för hvilka Kongl. Maj:t får vid näst derefter sammanträdande riksdag söka ersättning, såsom det i allmänhet tillgår med de förskott, som af Kongl. Maj:t under löpande år bestridas, när fråga är om icke på förhand beräkneliga utgifter. Visserligen är det alldeles gifvet, att regeringen

*Kongl.
teatrarne.*
(Forts.)

skall låta sig angeläget vara att med all den sparsamhet, som är möjlig, söka ställa så till, att utgifterna må kunna hållas inom de gränser, som här förutsättas; men med bästa vilja i världen är regeringen dock icke i tillfälle att så i detalj handhafva ledningen af de Kongl. teatrarne affärer, att detta önskemål kan med säkerhet vinnas, och ännu mindre är regeringen i tillfälle att råda öfver de förhållanden, som inverka på recettinkomsternas belopp. Det är med anledning af detta förhållande, som någon annan utväg icke synes mig vara möjlig för regeringen att anlita — i händelse en större brist vid nästa spelårs slut skulle förefinnas — än den jag nyss tagit mig friheten att antyda. Deraf må man möjligen hemta stöd för den åsigten, att de Kongl. teatrarne drifvande omedelbart för statens räkning icke kan vara den lämpligaste anordningen. Jag vill icke jäfva ett dylikt resonement, det står ganska nära tillsammans med de uttalanden, jag tagit mig friheten att till statsrådsprotokollet i ämnet afgifva, men så mycket vill jag säga, att så vida och så länge regeringen skall vara ansvarig för de Kongl. teatrarne uppehållande, måste regeringen också ega tillfälle att utaf statsmedel betäcka den brist som uppstår, den må nu uppgå till det ena eller andra beloppet. Här har visserligen i Stats-Utskottets betänkande erinrats, att för den föreslagna siffran, 40,000 kronor, ledning hemtats af teaterdirektionens uttalande. Jag ber emellertid å min sida få erinra derom, att detta uttalande af teaterdirektionen icke har kunnat af regeringen accepteras. Det vinner icke heller stöd i någon som helst erfarenhet från den förflutna tiden, och erfarenheten under den tid, som förflutit efter teatrarne öfvertagande af statsverket, gifver lika litet anledning antaga, att bristen kommer att stanna vid detta belopp. Fastän jag icke vill ifrågasätta någon ändring i det slut, hvartill Stats-Utskottet kommit, har jag dock ansett detta uttalande från regeringens sida vara nödvändigt, på det att Kammaren och Riksdagen icke måtte föreställa sig, att genom bifall till detta utskotts-betänkande det är alldeles gifvet, att icke något ytterligare bidrag till de Kongl. teatrarne under kommande spelår från statsverkets sida kan ifrågakomma.

Herr vice Talmannen: Med anledning af de yttranden, som blifvit afgifna af flera ledamöter af Stats-Utskottet, ber jag endast få fästa uppmärksamheten derpå, att i den skrifvelse, hvarigenom detta beslut kommer att för Kongl. Maj:t anmälas, inkomma ovilkorligen alla de motiv, hvilka Stats-Utskottet behagat införa i sitt betänkande, hvarför Kammaren således, i händelse Kammaren godkänner denna skrifvelse, hvilket Kammaren visserligen kan låta bli att göra, enär Kammaren genom sitt beslut icke kan anses hafva godkänt motiveringens, men som Kammaren dock sannolikt kommer att göra, emedan det vid skrifvelsens föredragande icke är något tjenligt ögonblick att strida om dess innehåll, i och med detsamma har godkänt att mottaga ett förslag, som går ut på den stora teaterns upplåtande på viss tid till bolag eller till enskild person, eller ett förslag, som går ut på inställande af de Kongl. teatrarne verksamhet och byggnadernas användning till andra ändamål. Dessa två utvägar har Kammaren, så vidt jag förstår, godkänt, om den godkänner dessa motiv och skriftligen hos Kongl.

Maj:t anmäler denna sak åtföljd af ett sådant yttrande. Jag för min del åtminstone vill dock icke vara med derom utan nödgas fortfarande vidhålla min anhållan, att beslutet måtte helt enkelt blifva sådant, att Riksdagen beviljar Kongl. Maj:t det belopp, som Riksdagen anser sig kunna ställa till Kongl. Maj:ts disposition för ändamålet, utan att Riksdagen vidare inlåter sig i frågan, och härvid ber jag att särskildt få fästa uppmärksamheten derpå, att Kongl. Maj:t ju alls icke begärt något godkännande af Riksdagen af den plan, hvarefter teatrarnes verksamhet bedrifves, och att följaktigen Riksdagen i det fallet icke har anledning att lemna något sådant godkännande vid beviljande af anslaget.

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

Jag fullföljer mitt förra yrkande.

Friherre Klinckowström: Jag vill yttra några ord egentligen med anledning af hvad friherre von Essen nämnde, att det vore angeläget att få förändra motiven i Utskottets betänkande på det sätt, att strax efter andra radens slut å sidan 6 skulle tilläggas orden: »samt i sammanhang dermed beredande af annan lokal för upprätthållande af den sceniska konsten». Jag måste på det högsta protestera deremot, att, derföre att Riksdagen i allmänhet gillat och godkänt klämman i ett betänkande, Riksdagen dermed äfven skall anses hafva godkänt motiven. Vi hade en ganska allvarsam fråga före för några dagar sedan, som Kammaren torde erinra sig, rörande Hallandsbanan, och dervid hände det egendomliga, att Utskottet fäst sig vid en hel mängd vaga motiv, som funnos anförda i föregående års betänkande rörande samma fråga och gjorde dessa Utskottets motiv till Riksdagens beslut, något som ditintills aldrig har egt rum. Här skulle nu samma fara uppstå, om man skulle, på grund af hvad friherre von Essen anført, vilja gifva sig till att ändra motiven i utskottsbetänkandet. Det finnes dock en annan utväg, på sätt herr vice Talmannen föreslagit, att undkomma denna fara, som annars kunde blifva ett ganska farligt prejudikat, och det vore att ur klämman, som Riksdagen under alla förhållanden skall antingen godkänna eller förkasta, borttaga hvad som syftar på dessa motiv. Der står nemligen, bland annat, »samt under anhållan, det Kongl. Maj:t täcktes till näst sammanträdande riksdag framlägga förslag till definitivt ordnande af frågan om teatrarnes framtida ställning och verksamhet», och så står der: »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt». Jag anser, i fall jag rätt uppfattat Herr vice Talmannens yttrande, att dessa senare ord utgöra en hänvisning till de motiv, som Utskottet i betänkandet afgifvit rörande sin åsigt i frågan, och jag skulle derföre vilja vördsammt föreslå, att dessa ord: »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt» borttoges, hvarigenom klämman blefve fullt riktig och af den beskaffenhet, att icke Stats-Utskottet vid en blifvande riksdag må misstaga sig om Riksdagens verkliga beslut.

Hvad sjelfva frågan angår, vill jag icke derom mycket yttra. Jag angaf min ståndpunkt i frågan vid senaste riksdag och hade den glädjen att åtminstone den delen af min hemställan, som rörde Kongl. teatrarnes öfverlemnande till staten och ställande under ett statsdepartements styrelse och föredragning, blef af Kongl. Maj:t gjord till verk-

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

lighet, äfvensom att försäljningen af dramatiska teatern tills vidare blef inställd. Jag får endast nämna, med afseende på hvad Chefen för Finansdepartementet nyss har yttrat, eller att anslaget till de Kongl. teatrarne skulle vara mycket litet, att departementschefen dervid likvisst icke inberäknade de alldeles icke obetydliga bidrag, som uppstå derigenom, att teatrarne hafva sina lokaler fritt och uppbära hyresmedel till icke obetydliga belopp. Jag vet visserligen, att detta icke kan räcka till, och erfarenheten under en lång följd af år har visat, att det icke varit tillräckligt, och jag vill äfven för min del bevilja de nu begärda 40,000 kronor på det sätt, som Stats-Utskottet föreslagit detta anslag att utgå, nemligen för nästkommande spelår på extra stat, men jag kan icke inse, att Riksdagen bör gå längre i denna fråga, ty då det är fråga om anslag endast för ett år, mine Herrar, vore det väl obetänkt att låta teatrarne gräfva så djupt i statskassan, som de helst finna för godt utan något vidare ansvar. Jag tror tvärt om, att regeringen borde hafva den tillsyn för det blifvande spelåret öfver teatrarne verksamhet, att detta anslag skulle kunna ungefär räcka till, och då Herr Departementschefen påstår, att, om en brist uppstår, det icke finnes annat sätt än att betäcka den, vill jag framställa ett annat sätt, det nemligen att tillse, att icke någon brist må uppstå; det är äfven ett sätt att sköta saken, som jag företrädesvis får rekommendera. Och när det är fråga endast om ett enda spelår, blir det en betydlig skilnad i kostnaden, om man uppsätter många dyrbara och kostsamma operor, eller om man håller sig till den gamla repertoiren och sålunda spelar det, som redan finnes uppsatt. Jag vill visserligen icke framhålla ett sådant tillvägagående såsom något önskningsmål för någon längre tid, men för ett spelår låter det sig väl göra, i afvaktan på att de Kongl. teatrarne framtida ställning kommer att regleras. Jag åtminstone skall icke vara den, som icke med min röst skall bidraga till ett anständigt underhåll af våra nationalteatrar, om de göra sig förtjenta deraf, och om anspråken icke äro allt för öfverdrifna.

Det är visserligen en stor statsman under förgången tid, hvilken stått konungar i Sverige nära, som yttrat de märkliga orden: »*konungars öron äro ömtåliga*»; men att de skulle vara så ömtåliga, att de icke skulle kunna höra, hvad Stats-Utskottet här föreslagit i klämman, det vill säga de ord, som qvarstå, sedan orden »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt» borttagits, det kan jag för min del omöjligen finna, ty det öfriga är af Stats-Utskottet verkligen så riktigt sagdt och antydt, att enligt min tanke Hans Maj: Konungen icke deraf kan finna sig sårad.

Jag anhåller derföre om bifall till Stats-Utskottets förslag med den förändring, att något öfver en rad, såsom jag i början af mitt anförande vågade föreslå, derifrån borttages.

Herr Montgomery Cederhielm: På sätt Herr Statsrådet och Chefen för Finansdepartementet yttrat, håller äfven jag för ganska troligt och *möjligt*, att de föreslagna 40,000 kronorna icke skola komma att räcka till för teatrarne under nästkommande spelår. Detta är ju möjligt, men jag vill tillägga, att jag har den *förhoppning*, att de

kunna räcka till, och jag stödjer denna förhoppning derpå, att dessa 40,000 kronor äro just det belopp, som teaterstyrelsen ansett behöfligt för att uppehålla teatrarne verksamhet under det kommande året. Naturligtvis är det i en sak som denna omöjligt att komma till någon visshet, men jag tror, att man för närvarande har flera skäl att antaga, att dessa medel skola komma att räcka, än att de icke skola göra det.

I afseende på det förslag, som här blifvit gjordt, om borttagande af något öfver en rad i klämman, synes nog af betänkandet, att jag icke för min del varit nöjd med hvarken motiven eller den föreslagna klämman, men jag ansåg mig till slut ändock pliktig att gå in på detta förslag, därför att det för mig var hufvudsak, att dessa 40,000 kronor blefvo beviljade, då det just var den summa, som af teaterstyrelsen ansågs tillräcklig och som nu blifvit tillstyrkt af Stats-Utskottet. Detta syntes mig vara det viktigaste, och när det blef bifallet, får jag säga, att jag sväljde åtskilliga huggormar på köpet endast för att få det slutet på saken. Jag tror visserligen, att hvar och en, som fördomsfritt läser detta betänkande, skall finna det mindre lyckadt, och det är icke fråga om, att icke detta är äfven min mening, men då det i Utskottet af den Andra Kammarens ledamöter lades en så stor vikt vid, att just denna kläm skulle finnas, och det sades, att, om just den der raden, som en föregående talare, friherre Klinekowsström, ville hafva bort, toges ut ur klämman, en stor del af Utskottets ledamöter ginge ifrån hela saken, då trodde jag icke, att man borde ställa det på sin spets för en mindre lyckligt vald ordställnings skull. Jag tror äfven, att det förtjenar väl tagas i betraktande, huruvida det icke nu vore skäl att bifalla utlåtandet sådant det är och låta dessa mindre väl valda uttryck stå kvar för Utskottets majoritets räkning. Jag tror icke, så vidt jag kan se, att dessa ord inverka på sjelfva saken, ty då man sagt i motiven, att förändringen med teatrarne skulle kunna ske »på annat här ej angifvet sätt», det vill säga på alla möjliga tänkbara sätt, kan man ju äfven i klämman säga detsamma med orden »annat lämpligt sätt». Det är visserligen icke ett lyckligt uttryck, men icke heller anser jag, att genom dessa ords bibehållande sker någon egentlig skada, om man har anledning antaga, att man derigenom vinner den stora fördel, man åsyftar att vinna, nemligen de 40,000 kronornas beviljande, hvilket för mig är hufvudsak.

På dessa skäl anhåller jag om bifall till Utskottets förslag.

Friherre von Essen, Fredrik: Chefen för Finansdepartementet har i sitt senaste yttrande gifvit mig så till vida rätt -- i den supposition, jag tillät mig uttrycka -- att dessa 40,000 kronor måhända icke skulle blifva tillräckliga. Då emellertid Herr Statsrådet för öfrigt icke underkänt Stats-Utskottets framställning utan endast velat få detta yttrande inför Kammaren uttaladt och å regeringens vägnar förbereda oss på möjligheten af ett öfverskridande af anslaget, har jag naturligtvis från Stats-Utskottets sida ingenting att yrka; ty Herr Statsrådet har ju ingenting yrkat, utan Stats-Utskottets förslag står fortfarande kvar sådant det är.

Herr vice Talmannen har här med mycken bestämdhet framställt

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

något, hvori jag fullkomligt instämmer, nemligen att om dessa motiv, som nu äro så mycket omtvistade, blifva af begge Kamrarne antagna, dessa motiv blifva Riksdagens beslut och komma att inflyta i Riksdagens skrifvelse och derigenom komma till Kongl. Maj:t såsom Riksdagens beslut. Detta är en åsigt, som antagligen äfven delas af flertalet utaf Kammarens ledamöter, men icke af friherre Klinckowström. Friherre Klinckowström har måhända förbisett, att i hvarje skrifvelse, som från Riksdagen ingår till Kongl. Maj:t, inflyta motiven och blifva inför Kongl. Maj:t föredragna af vederbörande statsråd samt tagna till statsrådsprotokollet, i den mån de hafva inflytande på det beslut, Kongl. Maj:t med anledning af Riksdagens skrifvelse kommer att fatta. För min del godkänner jag nu dessa, och får säga, att, enligt min tanke, de, som önska bifall till det begärda anslaget, böra låta sin egen mening vika för att få anslaget beviljadt. Ty hvarje Stats-Utskottets ledamot skall gifva mig rätt i den åsigt, att, derest ett sådant yttrande som det, hvilket nu föreslagits att ur klämman borttagas, icke blifvit der inlagdt, såsom lemnande någon garanti för att förslag till en verklig reglering af Kongl. teatrarne varder till nästa riksdag från Kongl. Maj:t aflemnad, anslaget aldrig skulle hafva blifvit af Stats-Utskottet tillstyrkt att beviljas. Jag får äfven säga, att jag för min del gillar denna åsigt, ty teatrarne verksamhet måste regleras. Vi må nemligen ihäggkomma, att teatrarne i närvarande stund af Hans Maj:t Konungen åtnjuta ett årligt understöd af 67,385 kronor, af Riksdagen ett årsanslag å 60,000 kronor, i hyror omkring 45,000 kronor och för öfrigt hafva fria lokaler för alla sina ändamål jemte fritt kostymförråd och öfrig materiel. Och oaktadt dessa höga summor och betydliga bidrag kunna icke de Kongl. teatrarne bära sig, utan nu anses till och med detta ökade bidrag af 40,000 kronor otillfredsställande och otillräckligt. Vid sådant förhållande frågar jag, om icke till och med den mest generösa och varmaste vän af teatrarne verksamhet med skäl måste säga: nu måste vi göra slut på detta och ordna Kongl. teatrarne verksamhet. Man känner icke, huru stora belopp af Hans Maj:t Konungen blifvit gifna för att reglera teatrarne affärer — eller man känner dem måhända, men de utgöra icke här föremål för några meddelade uppgifter; och under sådana förhållanden tror jag det vara af vigt, att personer, som vilja hafva denna fråga reglerad, antaga förslaget i sådant skick, att man kan hoppas, att det samma blifver Riksdagens beslut.

Jag anhåller fortfarande om bifall till Utskottets hemställan.

Herr Evers: Då Kongl. Maj:t i dess proposition till Riksdagen angående ordnande af Kongl. teatrarne verksamhet påpekat, att anledningen, hvarför Kongl. Maj:t icke till innevarande Riksdag framlade definitivt förslag till teatrarne ordnande, vore den, att ännu åtskilliga utredningar saknades, hvilket gjorde, att Kongl. Maj:t icke nu kunde framlägga sådant förslag, utan derföre allenast af Riksdagen äskade ett anslag för att betäcka den brist, som under nästa spelår möjligen kan uppstå, har jag för min del, då jag biträdt denna Stats-Utskottets hemställan, gående ut på att bevilja anslaget, icke kunnat deltaga i den motivering, som af Utskottet här har blifvit använd, hvilken

motivering åsyftar att påpeka de förhållanden, under hvilka Stats-Utskottet velat lemna detta anslag, i det nemligen Stats-Utskottet yttrat, att Utskottet kunnat lemna sitt förord för anslaget beviljande »endast under förutsättning att till näst sammanträdande Riksdag må blifva framlagd förslag till definitivt ordnande af frågan om teatrar-nes framtida ställning, vare sig sådant finnes böra ske genom försäljning af den Dramatiska teatern och den Stora teaterns upplåtande för viss tid till bolag eller enskild person, eller genom båda teatrar-nes utarrenderande, eller genom inställande af de Kongl. teatrar-nes verksamhet och byggnadernas användning för andra ändamål, eller genom öfverenskommelse i ämnet med Stockholms stad, eller på annat här ej angifvet sätt, hvarigenom statsverket befrias från obestämda utgifter för denna institution.»

Kongl.
teatrar-
ne.
(Forts.)

I Stats-Utskottets plenum hade jag det yrkande, att såväl denna mellanmening från och med »vare sig sådant finnes böra ske genom försäljning af den dramatiska teatern och — — — — —

obestämda utgifter för denna institution» skulle borttagas, som ock att ur Utskottets hemställan i klämman orden »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt, hvarigenom statsverket blefve befriadt från obestämda utgifter för denna institution» skulle uteslutas, men detta mitt yrkande lyckades icke vinna godkännande inom Utskottet. Då jag emellertid fortfarande är af den åsigt, att, då Riksdagen ställer detta anslag till Kongl. Maj:ts förfogande, Riksdagen med förtroende kan afvakta den proposition, som Kongl. Maj:t förklarar sig vilja i ämnet till Riksdagen öfverlemnna, kan jag under sådana omständigheter för min del icke godkänna denna af mig påpekade mellanmening i motiveringen, ej heller Utskottets kläm i sin helhet, utan vågar hos Herr Talmannen vördsamt anhålla om proposition å att ur klämman, hvartill jag i öfrigt yrkar bifall, måtte utgå icke blott den rad, som af Friherre Klinekowström blifvit påpekad, utan äfven de följande orden till och med ordet »institution»; att Kammaren sålunda behagade ur klämman utesluta orden: »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt, hvarigenom statsverket blefve befriadt från obestämda utgifter för denna institution», samt, med ogillande af motiveringen i öfrigt, godkänna Utskottets hemställan.

Herr Jöns Pehrsson: Jag hade icke ämnat besvära Kammaren med något yttrande i denna fråga, men då en talare här har uttryckt en så stor glädje öfver att ha varit motionär i ämnet och fått regeringen att öfverflytta teatrarne på statsverket och på ett statsdepartement, får jag säga, att jag tror att hvarken den motionen eller den der öfverflyttningen varit af rent behof påkallad, eller ledt till någon sannskyldig nytta. För min del är jag ingen fiende till teatrar, men jag vill, att de, som begagna dem, skola betala de kostnader, som fordras till deras uppehållande, och för min del vill jag icke vara med om, att stora summor skola belasta statskassan för att uppehålla en sådan institution. Jag är, såsom jag sade, ingen fiende till teatrar, och ibland, när tiden medgifver, besöker jag de fem teatrar, som finnas

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

i Stockholm, ehuru det icke hör hit i sjelfva verket, men jag anser likväl, att man icke bör kunna påstå, att denna institution är af en sådan nödvändighet, att den bör vara en statsinstitution, som staten skall för evig tid uppehålla. Jag tror äfven, att teatrarne äro af sådan beskaffenhet, att man väl aldrig kan komma till någon bestämd siffra för hvad som behöfves för att uppehålla dem, och jag tror att äfven detta är ett skäl för att de icke kunna ställas såsom statsinstitution. För närvarande har jag intet yrkande att göra, men jag har i ett annat betänkande sett en reservant, som har stora planer på att vi skulle riva bort den Kongl. teatern, men naturligtvis har jag icke det hopp, att vi kunna blifva rent fria från att hafva en Kongl. teater eller nationalteater, och då är det väl så godt att hafva den qvar som vi hafva. Jag minnes den tid, då jag på ett annat ställe inom Riksdagen arbetade för att anslaget å första hufvudtiteln icke skulle blifva för högt. Då möttes jag alltid med det svaret, att Hans Maj:t Konungen hade så stora kostnader för att uppehålla de Kongl. teatrarne. Nu vet jag icke, hvad som går åt derför, men det tyckes, som om dessa kostnader nu skulle försvinna och de i stället skulle komma att kastas på statsverket dessa 40,000 kronor, och då är det väl ingen annan råd än att gifva dem. Huru teatrarne skola ordnas, blifver väl en senare omsorg. Men jag vill lifligt nedlägga till protokollet, att teatrarne i allmänhet och de Kongl. teatrarne i synnerhet icke äro af den betydelse, att de böra kunna anses vara så nödvändiga inrättningar, att staten bör uppehålla dem. Då jag detta säger, bör det icke vara Herrarne obekant, att ⁸/₁₀ af vårt svenska folk må hända aldrig sett någon teaterföreställning, och då kan man väl icke säga, att de äro af yttersta nödvändighet såsom statsinstitution. Men jag vill, att de, som bevista teatrarne, skola betala, hvad som fordras för deras uppehållande.

Friherre Klinekowström: Jag ber Kammaren om ursäkt att jag ännu en gang nödgas uppträda i denna fråga, men en senare talare har tvungit mig dertill. Jag skulle vara mycket olycklig, om de motiv, Stats-Utskottet i detta betänkande rörande de Kongl. teatrarne anfört, skulle godkännas, och ehuru jag i princip ogillar den åsigten, att, derför att Riksdagen godkänt klämman i ett Utskottsbetänkande, Riksdagen derigenom har godkänt motiven, allrahelst om, såsom jag föreslagit, de ord blifva ur klämman borttagna, som verkligan hänvisa till dessa motiv, skall jag dock bedja att få, med återtagande af mitt nyss gjorda förslag om uteslutande ur klämman af 1 $\frac{1}{2}$ rad, förena mig med Herr Evers i hans förslag, som utesluter både hvad jag har föreslagit skola borttagas och derjemte orden, »hvarigenom statsverket blifve befriadt från obestämda utgifter för denna institution». Jag ber tillika att få förena mig med Herr Evers i yrkandet, att Kammaren, vid godkännandet af klämman i öfrigt, må uttala, att detta godkännande sker med ogillande af Stats-Utskottets motivering. Dessa motiv, så som de blifvit af Herr Evers upplästa, visa sig vara af den beskaffenhet, att, mine Herrar, det är sorgligt att se, att Stats-Utskottet kunnat gå in på något sådant. Ty Stats-Utskottet går derigenom så långt, att det till och med talar om upphörande af de Kongl. tea-

trarnes verksamhet och byggnadernas användande för andra ändamål. Det är verkligen, för att nyttja ett teatraliskt ord, *ohyggligt* att höra sådant uttalas, och om det skulle blifva Riksdagens eller Kammarens beslut, får jag härmed högtidligt förklara, att jag kommer att sätta mig emot *hvarje* anslag till de Kongl. teatrarne, ty vare sig de skola utarrenderas till enskild person eller bolag, eller teatrnas verksamhet inställas och byggnaderna användas för andra ändamål, vill jag på intet sätt vara med om, att ändock något skulle utgå såsom bidrag till bolaget eller entreprenören, enär jag är säker om, att den dramatiska scenen och den lyriska konsten derigenom alldeles skulle förstöras i Sverige. Det är icke med en sådan inrättning som de Kongl. teatrarne, som med andra inrättningar, att man lätt kan hjälpa upp igen det man en gång stjelpt. Nej, har en gång de Kongl. teatrnas verksamhet upphört eller hafva de upphört att vara en statsinstitution, är jag fullt förvissad om, att teatrarne skola gå fram på dåliga vägar för att förtjena sitt bröd, och att en entreprenör skall förstöra den ädla dramatiska konsten och göra af Kongl. teatrarne både ap- och hundteatrar.

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

Jag förenar mig i det yrkande, som Herr Evers nyss framställt.

Herr Törneblad: Efter den förklaring, som nyss skett från statsrådsbänken, har frågan måhända tagit något andra dimensioner än förut; efter denna förklaring kan det blifva temligen likgiltigt hvad Kammaren här beslutar, och om man tager bort en eller annan mellanmening, så inverkar det måhända föga på resultatet. Frågan gäller nemligen här, huruvida Riksdagen skall bevilja ett anslag under bestämdt medvetande derom, att det i sjelfva verket blott blir ett förslagsanslag. För min del tviflar jag högligen på att något sådant i framtiden, om ens nu kommer att beviljas, ehuru jag å andra sidan måste, i likhet med den föregående ärade talaren, i viss mån beklaga detta förhållande; men sådan som frågan förelåg för Stats-Utskottet, då Utskottet hade att pröfva densamma, gaf den Utskottet icke anledning att yrka på fullständigt bifall till Kongl. Majts proposition och detta har icke heller, såvidt jag vet, skett från någon af Stats-Utskottets ledamöters sida, utan alla hafva önskat en begränsning af Kongl. Majts beslutanderätt i detta afseende, om icke af annat skäl så dock därför, att om någon begränsning gjordes, det funnes mera sannolikhet för att alla ansträngningar skulle göras att hålla utgifterna inom den bestämda summan än om beloppet lemnades fullkomligt obestämdt. Och då nu förhållandet varit sådant, att under de senare spelåren, då det icke gått så synnerligen bra, den årliga bristen dock icke varit så öfverdrifvet stor, hade man anledning att hoppas, att om man lyckades genomdrifva beviljandet af ett anslag å 40,000 kronor, detta skulle vara till förmån för teatrnas blifvande verksamhet för att under tiden en ordentlig plan för deras förvaltning skulle kunna uppgöras, på det att icke allt måtte gå under, och man hade så mycket större anledning dertill, som den senaste tidens erfarenhet visat, att recettinkomsterna stigit. Jag tror därför, att Stats-Utskottet haft goda skäl för sitt begränsande af summan. Här har emellertid blifvit sagdt, att genom mellanmeningen ingenting skulle vinnas, hvarför det vore

Kongl.
teatrarne.
(Forts.)

så godt att äfven borttaga denna mellanmening, ty derpå hänger ingenting. Denna mellanmening har jag för min del motsatt mig redan i Stats-Utskottet och jag beklagar, att den någonsin blifvit ditsatt. Det gjordes af Utskottets majoritet och vi, som reserverade oss, ville, såsom sagdt, icke bestämdt förklara det vara absolut omöjligt att antaga detta, emedan vi ansågo detta alternativ vara så obestämdt, att deri kunde läggas snart sagdt hvad som helst. Emellertid har jag för min del, såsom saken nu står, ingenting emot att Herr Evers förslag antages.

Herr vice Talmannen: Då Herr Evers' förslag i allo hufvudsakligen öfverensstämmer med mitt, anhåller jag att få afstå från hvad jag förut yrkade och förenar mig med Herr Evers.

Herr Reutersvärd: Som jag icke är lycklig nog att kunna i likhet med den förste ärade talaren på örebrobanken icke blott svälja utan äfven smälta de huggormar, som Stats-Utskottet bjuder oss på, så ber jag för min del att få förklara, att denna del af Utskottets motivering vill jag återremittera till Herrar ledamöter inom Stats-Utskottet och ber att få förena mig i det förslag, som Herr Evers har framlagt, nemligen att med ogillande af sjelfva motiveringen och hänvisningen dertill uti klämman, få bifalla sjelfva klämman, hvarå jag vördsamt anhåller om proposition.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade Herr Grefven och Talmannen, att derunder yrkats dels bifall till Utskottets hemställan, dels, af Friherre *von Essen, Fredrik*, bifall till nämnda hemställan med det i hans vid utlåtandet fogade reservation omförmälda tillägg i motiveringen, dels ock, af Herr *Evers*, att Kammaren, med ogillande af Utskottets motivering, skulle bifalla hvad Utskottet hemställt, dock med uteslutande af orden »på ett eller flera af ofvan antydda eller annat lämpligt sätt, hvarigenom statsverket blefve befriadt från obestämda utgifter för denna institution.»

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till Herr *Evers*' yrkande vara med öfvervägande ja besvarad.

Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande Stats-Utskottets den 6 och 8 innevarande Maj bordlagda utlåtande N:o 54, angående ombyggnad af riksdagshuset.

1 punkten.

Herr Wallenberg: När man bygger hus, vare sig, att det är en familjefader, som bygger för att skaffa sig och familj en bostad, eller det är en fabrikant, som skall anlägga en fabrik, då bör naturligtvis det första vara, att man gör sig reda för: *hvad skall inrymmas i detta hus?* Här är nu en sådan fråga för handen. Här äro visserligen gjorda uträkningar, som jag, för min del, icke jäfvar, men som

äro af den beskaffenhet, att de äro kortsynta, d. v. s. man har utgått från den synpunkten, att man icke vill bygga ett riksdagshus för annat behof än för den korta tiden af en vanlig mansålder. Man har talat om trettio år, och det kallar jag för en vanlig mansålder i afseende på en människas verksamhet.

När man nu vill bygga ett riksdagshus, hvarför då icke gå till väga på samma sätt som när man bygger ett annat vanligt hus, d. v. s. man göre klart för sig: *hvad skall deri inrymmas*. Jag har då, till ledning för mitt bedömande af frågan, gått till Riksdagsordningen. Riksdagsordningen är af år 1866. Jag har haft äran vara med när förslaget till densamma bordlades hos riksständen år 1863. Jag var icke med om när den antogs, men jag afsäger mig icke ansvaret därför, ty hade jag varit med, så hade jag röstat för densamma. Jag hade dock aldrig föreställt mig, att man i denna riksdagsordning, som man strax derefter vid 1867 års riksdag förklarade vara »slutpunkten af alla reformer», skulle se något så utomordentligt fullkomligt, att den icke tarfvar några vidare ändringar eller förbättringar. Anledningen, hvarför jag, efter måttet af mina krafter, arbetade för denna riksdagsordnings antagande, var att jag insåg nödvändigheten att komma ifrån en riksdagsordning, derunder $\frac{1}{8} + 1$ röst kunde hämma all vidare utveckling. Den nya riksdagsordningen innefattade sannolikhets, att kunna ytterligare förbättras efter tidens kraf. Det har emellertid visat sig vara nästan ogörligt; förbättringar i flera riktningar hafva blifvit föreslagna, men dertill hafva Kamrarna icke velat lyssna. Man vill således icke några förbättringar, utan man vill »se tiden an» och låta felaktigheterna blifva allt värre och värre, men då det kanske blifvit mycket svårt, *då* skall man göra oafvisliga förändringar, som i följd deraf också torde blifva ganska svåra att genomföra.

I det betänkande, som nu föreligger, finnes en uppgift, som är hemtat från Statistiska Centralbyrån, att år 1912, d. v. s. blott trettio år härefter, skulle Första Kammaren utgöras af 190 och Andra Kammaren af 280 ledamöter, och Stats-Utskottet återgifver denna uppgift utan en enda reflektion! Måhända har ingen af Stats-Utskottets ledamöter, lika litet som någon af Konstitutions-Utskottets, ett enda ögonblick tänkt på, hvart det skall taga vägen, i fall emigrationen slutar och folkmängden här i landet, i stället för att stå stilla, åter börjar att ökas? Hvart skall det taga vägen med de hotande massorna af riksdagsmän? Vi veta alla, att grundtanken uti 6 och 13 §§ Riksdagsordningen är den, att på tiotusen invånare skall utses *en* riksdagsman. Det har redan visat sig, att från år 1867 till den dag i dag är hafva tillkommit icke mindre än tolf riksdagsmän i Första Kammaren och femton i Andra Kammaren. Det är en ganska vacker tillökning under en tid, då folkmängden i landet icke synnerligen tillvuxit. Jag känner icke, hvarifrån man hemtat detta önskningsmål att oupphörligt *öka* riksdagsmännens antal i jembredd med befolkningens tillväxt? Ser jag på andra stater, så finner jag der intet dylikt. I Norge är det 117 stortingsmän, och detta antal kan icke ökas annat än på grund af Konungens och Stortingets samfälda beslut. Äfven i England är det en bestämd siffra 658 underhusmedlemmar; likaså är det i Danmark ett gifvet antal för Riksdagen. Att vi skulle utgöra

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. ett undantag i det afseendet och att detta skulle beslutas, redan innan vi gjort oss reda för, huru den nya Riksdagen skulle komma att arbeta, *det* var en olycksbringande idé. Då man nu icke vill göra något för att sätta en gräns för riksdagsmännens tillväxt i antal, så kommer man till det slutresultatet, att riksdagshuset, huru stort det än må byggas, alltid blir överbefolkadt, och hvarje församling, om hvilken detta en gång kan sägas, den närmar sig sin upplösning.

(Forts.)

Om jag nu räknar efter och dervid anser Riksdagens begge Kamrar som *ett helt*, så finner jag, att efter det antal riksdagsmän, som fans år 1867, utgjorde Första Kammaren 39,56 procent och Andra Kammaren 60,44 procent af hela Riksdagen. År 1882 utgör Första Kammaren 40 procent och Andra Kammaren 60 procent, så nära som det behöfver uppgifvas; och år 1912 (under förutsättning att Statistiska Centralbyråns siffror slå in) skulle antalet ledamöter i Första Kammaren utgöra 40,43 och i Andra Kammaren 59,57 procent af hela antalet riksdagsmän.

Det synes häraf, att lagstiftarens syfte varit, att Första Kammarens ledamöter skulle utgöra $\frac{2}{5}$ och Andra Kammarens $\frac{3}{5}$ af Riksdagen i dess helhet, och *detta* kan man ju taga till utgångspunkt, enär det icke är någon rubbning derutinnan, som jag önskar påyrka. Det är blott med *bibehållandet af förhållandet mellan dessa Kamrar*, hvarvid ingendera kan förlora något inflytande på riksdagsärendenas gång, som jag åsyftar, att riksdagsmännens antal måtte blifva *mindre* och i lag bestämdt. Att nu bygga ett hus för trettio års bruk, när man får sådana uppgifter, som att efter denna tids förlopp riksdagsmännens antal skulle uppgå ända till 470 stycken, förefaller mig allt för vanskligt. Huru skall det då se ut efter 60 år? Då hafva vi kanske — ty progressionen måste väl vara större än den aritmetiska — *ett-tusen riksdagsmän*, i fall denna riksdagsordning skulle gälla så länge? Det är min mening att man, genom förändring i Riksdagsordningen, skall sätta en gräns härför, ty ingalunda tycker jag, att riksdagsordningen af år 1866 är ett sådant *monument*, att den förtjenar att åt densamma uppreses en *monumental byggnad*. Först må vi förändra och förbättra Riksdagsordningen och *sedan* uppföra en monumental byggnad, der man kan hoppas, att under kommande generationer, för att icke säga sekler, rådslag måtte fattas till fäderneslandets gagn och heder.

Man ser nu denna fråga med sådan stoisk ligkiltighet, att det väcker min förundran. Jag kan icke förstå, hvarför man så mycket tänker på dagens omsorger och alldeles intet på landets framtid.

Jag ber att få utsäga min mening och det är den, att, om i begge Kamrarne, såsom i andra länder, finnes ett bestämdt antal ledamöter, så vore den rätta siffran att Första Kammaren skulle bestå af 120 och Andra Kammaren af 180 ledamöter. Der har man proportionen $\frac{2}{5}$ och $\frac{3}{5}$, och hela antalet blefve 300 riksdagsmän. Ingen sannolikhet finnes för, att i en så talrik församling man löper någon fara för att ett koteri skulle kunna blifva rådande. Förubblar man deremot antalet, så blir förhållandet sådant, att man *icke* kan den ena veckan ana hvad som kommer att beslutas den nästa, ty en så stor församling kommer att mer än någon föreställer sig blifva utsatt för opinionernas vindkast.

Jag har sett åtskilliga byggnadsförslag till riksdagshus, bland andra två, som ginge ut på att lägga hus i sjön. Då jag är vän af sjösaker, så borde jag vara dermed belåten, men jag får dock säga, att det är mycket lätt att vid ett ritbord med tillhjälp af en liflig fantasi göra upp byggnadsförslag, men helt annat är det att i den materiella verkligheten tillämpa sina idéer. Mera behöfver man icke säga om det förslaget annat än att det är vackert tänkt, alldeles som den för tjugo år sedan uppgjorda planen att ombygga staden inom broarna. Jag har hört ett annat förslag, att använda Kongl. teatern till riksdagshus. Jag tror, att deri ligger intet annat än den lumpna tanken att få bort teatern, och kommer den bort, så kommer det nog att dröja, innan vi få någon ny »nationalteater», huru vackert den benämningen än må klinga. Jag tror, att det fins ganska många, som önska, att både staten och nationen och alla andra må lemna allt hvad svensk konst heter åt sitt öde. Vore emellertid det förslaget allvarligt menadt, så ber jag få fästa uppmärksamheten på, att då bör Arsenalsgatan göras åtminstone tre gånger så bred, så vida der icke skall blifva ett larm, som ingen talare kan öfverrösta, och som sannolikt kommer att blifva värre än det vi här få höra, när någon gång ett jernvägståg susar förbi.

Att nu med en kostnad af 800,000 kronor bygga till detta hus och tillika öppet säga, att detta är »provisoriskt för trettio år», är bland de största misshushållningsprojekt, som blifvit föreslagna för Riksdagen. Jag kan icke se, hvarför man skall göra detta. Jag kan icke förstå, hvarför man icke ordnar saken så, att man *först* beslutar, huru många som skola finnas i huset, och *sedan* tänker på att företaga det stortartade byggnadsförslaget. Men om man *icke* begränsar antalet ledamöter i Kamrarne, så finnes det, efter min öfvertygelse, icke någon annan lämplig byggnadstomt för ett riksdagshus än Ladugårdsgärdet. Jag anhåller om afslag.

Herr Nordenfelt: Då jag har någon del i tillkomsten af detta förslag, skall jag bedja att få säga några ord om detsamma. Det är tyvärr en sanning att förslaget har blifvit dyrare än jag vågade föreställa mig, då jag genom en reservation förordade att man skulle göra upp ett förslag för högst 30 år. Detta misstag har uppkommit hufvudsakligen deraf, att tillväxten i ledamöternas antal måste antagas, såsom Statistiska Centralbyrån upplyst, vida starkare, än jag förmodade. Derom kunde jag icke döma, då jag först framlade förslaget. Jag hoppades då, att Andra Kammarens sal skulle vara tillräcklig för Första Kammararens ledamöter, och att man skulle kunna inskränka sig till att bygga en ny sal för Andra Kammaren. Men sedan vi begärt upplysning från Statistiska byrån om, huru stor den sannolika tillväxten kunde anses varda, så funno vi det omöjligt att beqvämt inrymma Första Kammarens ledamöter i Andra Kammarens sal. Deraf följde att man måste föreslå att bygga två någorlunda tillräckliga salar. Nu äro många anmärkningar gjorda mot salarnes både form och storlek, men jag får säga, att om jag jemför Första Kammarens sal med den bästa sal, som fins i landet, nemligen riddarhusets sal, så är Första Kammarens sal så lik den salen, att skillnaden är blott, att den nu föreslagna är något större. Den skulle hafva den fördelen, att man finge frisk luft från

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.*
(Forts.)

nedra våningen på samma sätt som i riddarhussalen och dessutom på två andra vägar. Om den förste talarens anmärkning, att representanternas antal bör begränsas, t. ex. till 120 i Första och 180 i Andra Kammaren eller något deröfver, skulle vinna Riksdagens bifall, så är jag öfvertygad att detta förslag vore det billigaste för alla tider. Ty i detta hus, såsom det är föreslaget, rymmas beqvämt 194 ledamöter i Första Kammaren och 256 i den Andra utom statsrådets och talmännens platser, och i sådan händelse har man ingenting annat att göra än att antaga förslaget. Att bygga ett riksdagspalats blott för att pryda Stockholm, det är icke Riksdagen värdigt, ej heller är det lämpligt, utan frågan gäller väl i första runnet att åstadkomma ett hus som väl uppfyller sitt ändamål såsom riksdagshus, d. v. s. är tillräckligt för Riksdagens alla behof. Om jag jemför detta förslag med alla andra, hittills uppgjorda, så är här lämpligare utrymme för sjelfva riksdagsarbetet, det vägar jag påstå. Jag vill icke ingå i granskning af alla de detaljer, som bevisa detta, men om vi kasta en blick på tabellen, sidan 33, i Utskottets utlåtande, så finna vi, att det hufvudsakligen är i fråga om matsalen och klubblokalerna samt obetydligt i afseende å plenisalarna som det ligger under. Man har sagt, att biblioteket skulle blifva fuktigt, men utan alla skäl, ty det är en mot tre sidor fritt liggande våning af tio fots höjd, som med eldning i kaminer och med ångrör kan bringas upp till hvilken torrhets-grad som helst. Vidare har man sagt, att förslaget är för lågt beräknadt. Nu är händelsen den, att den byggmästare, som uppgjort detta förslag, haft i uppdrag att upprätta alla de öfriga, och han har för vana att uppgöra höga förslag, då han icke vet på hvilken tid och under hvilka konjunktioner hans förslag skola varda utförda. Om man jemför detta förslag med redan utförda byggnader, så vet man att centralstationens hus med banhall och pålgrund kostat något öfver 800,000 kronor, Upsala universitets hus beräknats att kosta omkring 800,000, men uppgår kanske till en million, det stora skolhuset på norr härstädes kostat omkring en million — men huru storartade byggnader äro icke dessa emot den nu föreslagna! Här finnas uppgjorda särskilda detaljberäkningar för allt, som skall förekomma, såsom värmeledningar, inventarier m. m., och jag är viss om, att förslaget är högt och mycket väl kan tåla vid den nedsättning, jag satt i fråga. Man säger, att salarna borde hafva varit halfrunda. Denna form har tre olägenheter. Den första är, att salens utrymme behöfver vara omkring 20 procent större än eljest för samma antal ledamöter, derför att gångarne i radiel riktning tillväxa i bredd, förutsatt att man icke vill sätta flere ledamöter intill hvarandra. Den andra olägenheten är att den, som yttrar sig, måste gå fram till medelpunkten eller en talarestol, eljest höres han icke. I annat fall blir afståndet emellan de yttersta talande och de yttersta hörande för stort och man skulle komma att tala på ryggen af hvarandra, så att man skulle höra mycket sämre i en sådan sal, om icke talaren går fram till denna midtpunkt, än i den nu föreslagna.

Den tredje olägenheten af den halfrunda formen är, att dessa salar blifva mycket obeqväma att använda för andra ändamål. Hvad för öfrigt de akustiska förhållandena beträffar, är det ett mycket svårlost problem. Man har sett lokaler, på hvilka alla ansträngningar äro

nedlagda för att få goda akustiska förhållanden, och det har misslyckats. Säkert är likväl, att ju större rummet är, desto svårare är det att få fram ljudet, och för öfrigt beror det på takets rundning och väggarnes beskaffenhet. Om väggarne äro boisserade, uppstår samma verkan till ljudets förstärkande, som af en resonansbotten i ett instrument och man har utsigt till att det skall bli ett gysamt förhållande i akustiskt hänseende. Om man nu skulle bygga salarne till att börja med större än behovet, så råkar man ut för den olägenheten att man icke skulle höra hvarandra, så att det ligger nog en förständig tanke i att vilja bygga salarne för en viss tid, och komma representanterna att begränsas till ett visst antal, då få de godt rum. Herrarne behagade erinra sig, under hvilka svåra förhållanden vi här lefva, hurudan luftvexling vi hafva, för hvilket drag vi äro utsatta. I detta förslag är gjordt allt möjligt för att få god ventilation. Fullt så bra som i fria luften kan det dock icke blifva. Vidare säger man, att det vanställer utseendet att bygga på en bakgård och lappa på en gammal byggnad. Utseendet är dock bättre än det nuvarande, och hufvudändamålet är väl icke att göra en byggnad för Stockholm. Likvisst om det vore möjligt att få något annat riksdagshus inom en viss någorlunda begränsad tid för en rimlig kostnad, skulle jag vara den förste att vara med om ett sådant förslag. Men något dylikt föreligger icke nu; för öfrigt har hvarje försök i den vägen misslyckats.

Vidare säger man, att det är omöjligt att få det färdigt till 1885, och komitéen har sagt, att om man skall göra det färdigt till 1885, så blifva obehagen under byggnadstiden och kostnaden betydligt större. Detta var komiténs pluralitets, men icke min mening. Jag skall bedja att få redogöra för mina skäl. Den uppgjorda planen går ut på, att Första Kammarrens sal skulle vara färdig till 1885. Således skulle byggnadsarbetet delas i två delar, af hvilka den ena fullbordades på $2\frac{1}{2}$ år, och den andra efteråt, på det att man icke under tiden måtte behöfva skaffa så många lägenheter för Riksdagens behof. Men kan man bygga den ena hälften på $2\frac{1}{2}$ år, hvilket väl ingen vill bestrida, så kan man bygga den andra hälften på samma tid, blott man skaffar tillräcklig arbetskraft och tillräckliga upplagsplatser. Efter min tanke kan detta gå för sig utan afbrott eller särdeles obehag under riksdagarne. Det första halfåret åtgår till grundläggningen, det andra året till husets uppförande och det tredje till inredning. Någon tillväxt i kostnaden kan jag icke inse deraf blifva en följd. Kan man blott — och detta är största svårigheten — skaffa tillräckligt utrymme under tiden, så bör det gå lika lätt att bygga två delar på en gång som en del i sänder.

Om vi nu tillse, hvilka förslag som finnas i öfrigt, så hafva vi först det äldsta eller Jacobssonska förslaget. Det kostar omkring 300,000 kronor mera än det nu föreliggande. Det har icke lyckats att bespara den halfva million, som jag hoppades, men 300,000 kronor äro därför icke att försmå. Jag medgifver villigt, att om man vill nedlägga ytterligare 300,000 kronor, så kan man få större och bättre lokaler, men icke efter den ritningen, som först uppgjordes. Den har större salar, men alla de öfriga lägenheterna, utom matlokaler och dylikt, som icke behöfvas för arbetena, äro mindre och obeqvämare.

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. Vidare finnes den olägenheten, att matsalen ligger midt under Första Kammararens sal. Det är icke möjligt att få trossbottnar så täta, att icke matos tränger igenom. Vill man kosta på ytterligare 300,000 kronor, så kan man ju göra det.

(Forts.)

Går jag så till Riksarkivets tomt, så har detta förslag den stora olägenheten, att innan man får den tomten, så måste man först blifva ense om, hvar den nya tomten för Riksarkivet skall erhållas, samt erhålla anslag till uppförande af nytt Riksarkiv. Derefter skall detta byggas och torka. Förr kan man icke börja rifva det nuvarande Riksarkivet. Dertill kommer, att denna tomt icke är fördelaktig, emedan den är för smal, såsom hvar och en kan se af Arkitekten Dahls ritningar. Dessutom finnas flere andra olägenheter, hvilka hvar och en, som tager del af ritningen, lätt kan finna.

Går jag så till Friherre Kræmers förslag, att rifva allt och bygga nytt på den nuvarande platsen för Riksarkivet, så får jag en ökad kostnad af 500,000 kronor, eller minst 1,300,000 kronor, och dessutom möter svårigheter för riksdagsarbetets bedrivande under tiden. Man kan få låna Riddarhuset för Första och stora börssalen för Andra Kammararen, heter det. Det är mycket lätt att säga, men ganska svårt att åstadkomma; och äfven om det lyckades, hvilken tidsförlust och hvilka svårigheter skulle det icke uppstå för Riksdagens arbeten! Jag tror icke att Stockholms stadsfullmäktige skulle vilja upplåta någon af sina lokaler. Jag tror icke ens att man kan påräkna Riddarhuset, ty det blir adelsmöte under tiden, och hvar och en håller på sin värdighet. Så hafva vi förslaget att bygga på Carl XIII:s torg. Det är ett vackert förslag, men hvilken storm af ovilja skulle det icke uppväcka. Och hvilket buller skulle icke der höras af all trafik der utanför, af alla dessa späravnar, som ringa, och alla öfriga åkdon, som der passera. Det invändes, att man kan bygga plenisalarne högt upp från gatan. Jag medgifver, att man i dessa salar kan skydda sig rätt väl från bullret, men i de öfriga lokalerna låter det sig icke göra, ty de måste ligga inunder samlings-salarne, och bullret blefve der outhärdligt. På förslagen att bygga på Helgeandsholmen eller på Generalstabens tomt skall jag icke spilla några ord i anseende till de stora kostnaderna.

Slutligen hafva vi Borgströms och Amundsons förslag att bygga på utfyllnad i Mälaren. Detta förslag faller på två skäl; det ena att man icke kan erhålla Stockholms stads bifall att afstå kajplatsen, hvilken staden behöfver sjelf. Att expropriera den tror jag icke låter sig göra. Det andra skälet är, att man icke med säkerhet kan bygga på en sådan grund förr än några år förflutit, sedan utfyllningen verkställes. Det händer annars lätt, att grunden sätter sig, och att man får större och mindre sprickor i murarne. Och att bygga ett dyrt hus med utsigt att få sprickor i väggarne, det kan väl icke vara lämpligt.

Nu kommer jag till teaterhuset. Det är den sista nyheten. Det förslaget låter mycket bra. Man skall få anslag att uppföra nytt teaterhus och begagna tomten till uppförande af nytt riksdagshus. Dervid möta dock två onständigheter, den ena att de, som vilja hafva teatertomten, lätt falla på den tanken att vägra teatern anslag för att derigenom lättare komma åt tomten. Och huru det kan komma att gå med nytt anslag till ny teater, står i vida fältet. Den andra om-

ständigheten, som härvid måste tagas i betraktande, är, att sjelfva tomten är så beskaffad, att den icke lämpar sig för en ny monumental byggnad, emedan dels Arsenalsgatan behöfver utvidgas, och dels tomtens långa sidor bilda cirklar, som man icke med en ny byggnad väl kan dölja. Man får icke någon form på byggnaden, och det kommer att taga sig illa ut åt strömmen och slottet. 1880 års komité försökte att på denna plan uppgöra ett förslag, men kom till det resultat, att det icke var lämpligt. Och för min del är jag öfvertygad om, att äfven om man i närvarande stund rådde om teaterhuset, så vore det mycket svårt att få ett nationen värdigt och för alla förhållanden lämpligt riksdagshus på den platsen.

Nu säger man, att det är mycket dumt att kasta bort 800,000 kronor på ett provisoriskt företag. Den förste talaren har gifvit oss en vacker anvisning att få företaget permanent genom att begränsa antalet riksdagsmän till ett fixt belopp. Dessa 800,000 kronor förräntas och amorteras under 30 år med en annuitet af 45,000 kronor. Denna summa skulle således tilläggas till Riksdagens öfriga kostnader. Riksdagen kostar nu omkring 450,000 kronor per år. Är det då för mycket att det betalas 45,000 kronor mer per år, på det att Kamrarnes ledamöter må under sina arbeten få nyttja ändamålsenliga och luftiga lokaler, så att deras helsa icke måtte komma att lida, och deras arbete icke försvåras. Jag tror att, fastän summan låter hög, den likväl är en ren småsak, mot hvad man kommer att uppoffra, om man hastigt griper sig an med ett stort och nytt riksdagshus. Detta nya hus kommer att kosta betydligt mera, om det skall uppföras nationen värdigt och på en fri och framstående plats. Der skall vara finhuggen granit, slipade pelare och grannlåter af alla slag. Jag kan icke beräkna ett sådant hus under två och en half millioner kronor. Dertill kommer inköp af tomten; och då är jag, lägge det hvar man vill, lätt uppe i en kostnad af cirka 4,000,000 kronor. Kan jag då i stället åstadkomma något, hvarmed jag besparar statsverket för en längre tid en utgift af fyra millioner kronor, synes det ur national-ekonomisk synpunkt vara väl använda penningar. Fastän summan, 800,000 kronor, kan synas hög, vågar jag derföre vördsamt anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Adelsköld: Den fråga, som föreligger till behandling, är icke från i går. Den väcktes redan 1872, och det är således snart 10 år som den varit under utredning. Redan på den tid, då den väcktes, var man tenligen ense om detta »provisoriska riksdagshus» olämplighet, Kamrarnes felaktighet i akustiskt hänseende, den ohjelpiga luftventilationen och en massa andra olägenheter; och man ansåg att en hastig ombyggnad borde ske samt att rätta platsen för ett nytt riksdagshus vore Helgeandsholmen. Jag vill icke upptaga Kamrarnes tid med en återblick på de olika skeden, som frågan sedan dess genomgått, men jag måste likväl dröja något vid förra Riksdagens åtgöranden. Då förelåg, såsom herrarne minnas, en noggran utredning af den viktiga frågan utaf en komité, som med anledning af förra Riksdagens beslut varit tillsatt af Fullmäktige i Riksgäldskontoret att afgifva förslag till plats för nytt riksdagshus. Stats-Utskottet behagade emel-

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. (Forts.) lertid icke fästa afseende vid något af de alternativt uppgjorda förslagen, utan upptog i stället ett af ifrågavarande komité afstyrkt förslag att, i enlighet med motioner framställda vid 1878 års riksdag, tillbygga det gamla riksdagshuset i hufvudsaklig öfverensstämmelse med Herr Slottsintendenten Jacobssons ritningar, hvilket antogs skola komma att kosta 800,000 kronor. Herr Nordenfelt, som var ledamot af Stats-Utskottet, reserverade sig emellertid emot detta förslag, emedan han ansåg kostnaden, 800,000 kronor, vara alldeles för hög för att läggas ned på en provisionel byggnad, äfven om den skulle kunna begagnas i 20 eller 30 år, samt förespeglade, att man skulle kunna erhålla en nödig utvidgning af riksdagshuset på det sätt, att Första Kammaren öfvertog Andra Kammarens lokal, och att man åt Andra Kammaren byggde en ny samlingssal. Herr Nordenfelt uppgaf visserligen icke något kostnadsbelopp för denna ändring; men att döma efter ordalydelsen i reservationen och hans uttalanden i Stats-Utskottet och denna Kammare, tror jag att flertalet antogo att alltsammans skulle kunna åstadkommas för omkring 300,000 kronor. Det var troligen denna jämförelsevis ringa summa och den förespeglade fördelen att för så billigt pris kunna åstadkomma ett ändamålsenligt riksdagshus för en temligen lång framtid, som föranledde Kamrarna att vid gemensam votering antaga Herr Nordenfelts reservation.

Men huru står nu frågan? Jo, förra Riksdagen beslöt således att uppdraga åt Fullmäktige i Riksgäldskontoret att låta i enlighet med Herr Nordenfelts förslag utarbeta fullständig ritning till riksdagshusets ordnande på ett ändamålsenligt sätt med en kostnad, som man föreställde sig komma att stanna vid ungefär 300,000 kronor. Fullmäktige tillsatte med anledning häraf en ny komité, deri äfven reservanten från förra riksdagen var ledamot; och denna komité har nu utan att, mig veterligt, hafva yttrat ett ord om det förslag, som Riksdagen godkänt, kommit in med en omarbetning af 1878 års af Herr Nordenfelt kasserade förslag, nu uppgående till en kostnadssumma af 844,000 kronor, och uppgjort efter en plan, som jag för min del anser vara en ej obetydlig försämring af 1878 års förslag. Komiterade yttra, att om denna förändring af riksdagshuset skall kunna utföras för 844,000 kronor, så måste beslut fattas »tidigt under denna Riksdags sammanvaro», och i sådant fall kunde arbetet vara fullbordadt till år 1887. Skulle åter, säga komiterade, »arbetstiden begränsas till år 1885, så låter det sig också göra, ehuru väl kostnaderna och olägenheterna högst betydligt komma att derigenom ökas». Jag kan för min del icke underlåta att uttrycka någon förvåning deröfver, att reservanten, som vid förra riksdagen så varmt och öfvertygande uttalade sig emot att man skulle nedlägga en så stor kostnad som 800,000 kronor på lappning af det gamla riksdagshuset, icke reserverat sig emot detta förslag, som uppgår till vida högre belopp, och som säkerligen icke är någon förbättring, utan snarare en försämring af den ursprungliga planen. Uti sin reservation mot förra årets Stats-Utskotts beslut yttrar visserligen Herr Nordenfelt, att hans reservation tillkommit något hastigt eller, såsom han uttrycker sig, »på en halftimme». Och att döma af förslagets grundlighet vill det verkligen synas, som om icke endast tanken framkommit och utvecklat sig, utan

äfvén reservationen skrifvits och öfverlemnats till Stats-Utskottet inom denna halftimme. Han yttrade tillika under diskussionen, att under sådana förhållanden, »då reservationen måste öfverlemnas inom den korta tiden af $\frac{1}{2}$ timme, kunde den icke blifva bättre än den blef», och deri instämmer jag till alla delar.

Jag har utbredt mig något vidlyftigt öfver denna sak, för att i Kammarens minne återföra hvad som passerat, och huru det förslag tillkom, som af sista Riksdagen godkändes. Jag öfvergår nu till det föreliggande nya projektet. Det består, såsom herrarne känna, hufvudsakligen deri, att man skulle uppföra två sammanbyggda flyglar inåt gården, hvori de nya Kamrarne skulle inrymmas och åtskilliga andra lägenheter inredas. Kamrarne skulle visserligen göras större för att rymma ett större antal ledamöter, men den mindre lämpliga rektangulära formen bibehållas. Mot detta förslag hafva Fullmäktige i Riksgäldskontoret uttalat åtskilliga efter min uppfattning grundade betänkligheter, och afstyrkt detsamma, med undantag af två ledamöter, som tyckas hafva gått in på förslaget, emedan de börjat ledsna vid hela saken. De gjorda anmärkningarne gälla bland annat att Kamrarne i akustiskt hänseende icke skulle blifva bättre än de nuvarande. Komiterade hafva visserligen tänkt sig, att detta skulle kunna afhjelpas genom väggarnes förseende med träbeklädning. I stället för att förebygga felaktigheterna, är detta antagligen ett sätt att snarare öka dem; ty murade solida väggar måste otvifvelaktigt återgifva ljudet klarare än boisserade träväggar. Vidare hafva Fullmäktige ansett att utrymmet för Utskotten skulle blifva otillräckligt, och om man granskar ritningen, tror jag också, att det skall visa sig vara förhållandet; dessutom äro anordningarne af lokalerna i flera hänseenden olämpliga och obehväma. Mot bibliotekslokalen anmärkes, att den ligger i källarvåningen, hvarigenom fukt skulle komma att angripa böckerna. För min del tror jag icke, att denna olägenhet kan afhjelpas genom det föreslagna bortsprängande af berget eller cementering, som komiterade tänkt sig, emedan rummen ligga fuktigt, lågt och mörkt samt i saknad af frisk luft. Ytterligare hafva Fullmäktige anmärkt, att den beräknade kostnaden skulle komma att öfverstigas, äfvén under förutsättning att byggnaden utfördes på 7 år. Jag har äfvén gått igenom kostnadsberäkningarne, och ehuru jag visserligen icke varit i tillfälle att kontrollera siffrorna närmare, har jag likväl trott mig finna dem lågt upptagna, såsom t. ex. grundmursarbetet, hvilket icke är beräknadt till mera än 38,000 kronor, nedrifning af gamla byggnaden 500 kronor o. s. v. Dertill kommer, att för Stats-Utskottets afdelningar, biblioteket, Konstitutions-Utskottet, Lag-Utskotten, särskilda och tillfälliga Utskottet skulle hyras rum under flera år, och denna hyreskostnad är uti förslaget alldeles icke upptagen. Härjemte hafva komiterade föreställt sig, att Första Kammarens ledamöter skulle under 1883 och 1884 kunna alldeles undvara samtals- och läsrum. Vidare hafva icke beräknats alla provisoriska åtgärder, som äro nödvändiga vid en så svår och betydlig ombyggnad som den ifrågavarande, och icke heller har tagits i betraktande möjligheten att det gamla huset, som står på sluttande berggrund, skulle kunna sätta sig och blifva obrukbart, då grunden för nybyggnaden skall läggas. Och huru riksdagsarbetet un-

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset.
(Forts.)

der sådana förhållanden skall kunna bedrivas, är en sak, som jag verk-
af ligen icke kan fatta. Att under sådana förhållanden kostnaderna skola
blifva ganska höga, ligger i sakens natur, och jag tror, att man kom-
mer sanningen närmare, om man beräknar 1,000,000 à 1,200,000 kro-
nor, i stället för 844,000 kronor, helst om arbetet skall utföras på den
korta tid, Stats-Utskottet bestämt. Jag är således till alla delar öfverens
med reservanten vid förra riksdagen i hans yttrande, att »det ifråga-
varande förslaget till tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset är
för dyrbart för ett tillfälligt behof, äfven om detta skulle räcka ett
tjugutal af år eller något mera». Och det förundrar mig, att han icke
reserverat sig mot sitt eget förslag. Jag kan således för min del icke
annat än afstyrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Då jag nu emellertid, så godt jag kunnat, bjudit till att rifva ned
den ifrågasatta tillbyggnaden så i grund, att jag hoppas, att dess upp-
förande aldrig mer skall kunna komma i fråga, så är det också, å
andra sidan, en skyldighet för mig att framlägga ett annat förslag i
stället.

Af hvad jag redan vid föregående riksdag haft äran yttra i frå-
gan, torde herrarne finna, att jag icke är för någon ändring eller till-
byggnad af nuvarande riksdagshuset, i hvilken form som helst. Och
da dessutom denna byggnad är af mycket högt värde i sig sjelf, så-
som erbjudande lägenheter för åtskilliga andra statsinstitutioner, såsom
t. ex. Fångvärdsstyrelsen, som hyr lokal, Domänstyrelsen, som ännu
saknar tak öfver hufvudet, Riksarkivet, som är utsatt för eldfara och
snart måste ombyggas, samt dessa tre embetsverk m. fl. skulle kunna
erhålla godt utrymme inom det gamla riksdagshuset, så kan jag icke
finna något skäl, hvarföre man skulle nedrifva denna värdefulla byg-
gnad för att i stället på platsen uppföra ett nytt riksdagshus. Hvad
Helgeandsholmen beträffar, som jag för min del fortfarande anser så-
som den lämpligaste för ändamålet, kan väl fråga härom numera knap-
past komma på tal, enär Riksdagen antagligen icke vill lemna begärdt
anslag för Kongl. hofstallets flyttning till annan plats. Förslaget att
bygga på Riddarholmens norra udde, hvilket af Fullmäktige i Riks-
gäldskontoret framställdes vid förra riksdagen, får väl anses också hafva
fallit till följd af den dermed förenade stora kostnaden. Så kommer
förslaget om utfyllnad i Mälaren, och derom är jag ense med den före-
gående talaren, att den planen är riskabel och erfordrar mycken var-
samhet vid utförandet, med flera års belastning, och ändå är man ej
betryggad att en på sådan utfyllning uppförd byggnad icke skall sätta
sig efter fullbordandet, och långt derefter. Då återstår det förslag,
som af reservanten i Stats-Utskottet framstälts vid denna riksdag och
väckt mycken sympati hos dem, som på ett behändigt sätt vilja komma
ifran teaterfrågan, nemligen att använda teatertomten till både riksdags-
och bankhus. Följden deraf skulle antagligen blifva den, att i fall
teatern utbyttes mot riksdagshus, så finge man lika svårt att finna
plats för ny teater som nu för riksdagshus, och sammanblandar man
nu dessa båda frågor, så blifver saken så mycket svårare att reda, och
teatern blefve otvifvelaktigt den lidande parten. Dessutom lämpar sig
platsen mindre väl, derföre att man icke gerna kan ifrågasätta att
ändra fasaden vid torget och strömmen för att icke förderfva symme-

trien. Dessutom är tomten irregulier och svår att använda för en monumental byggnad, då man är bunden vid tvenne façader, samt platsen i hög grad bullersam.

Det återstår då, enligt min tanke, icke någon annan plats att välja på än norra ändan af Carl XIII:s torg. Jag vet, att detta förslag, i fall det antoges, skulle ådraga förslagställaren en storm af ovilja. Men jag är lika säker om, att ifall det komme till utförande, skulle alla blifva belåtna. Platsen tillhör staten; och det skulle blott behövas att använda tre fjerdedelar af de öfversta fyra gräsplanerna inom alléerna för att erhålla tillräckligt utrymme för ett riksdagshus enligt den som jag tror rymliga och väl genomtänkta plan, som uppgjordes af 1880 års komité, der jag hade äran vara ledamot, och då det beräknades att för ett fullständigt riksdagshus med allt erforderligt utrymme skulle erfordras en yta af omkring 48,000 qvadratfot, om huset byggdes i 3 våningar, och mindre, om man bygger det i 4 våningar. Och som den nämnda platsen inom alléerna håller bortåt 60,000 qvadratfot, erfordras sålunda blott något öfver tre fjerdedelar deraf. Byggnaden skulle här komma att ligga fritt åt alla sidor på omkring 130 fots afstånd från husen vid östra sidan af torget, 140 fot från byggnaderna vid Hamngatan och 110 fot från muren vid västra sidan af torget. Den komme alltså att ligga fullkomligt fredad för eldfara, derifrån äfven de omgifvande alléerna skulle skydda densamma. Det buller, man befarat genom byggnadens förläggande på denna plats, tror jag icke skulle blifva störande, om Kamrarnes samlingsrum förlades i midten af huset med belysning från taket. Platsen tillhör staten, så att några kostnader för densamma icke behöfde ifrågakomma med undantag af grundläggningen, hvilken enligt den utredning, som verkställdes af 1880 års komité, skulle uppgå till 200 à 250,000 kronor.

Som bekant, var allvarsamt ifrågasatt att på denna plats förlägga Nationalmuseum, och tanken att der hafva en monumental byggnad är således icke ny. Med ledning af de kostnader, som kräfts för uppförandet af åtskilliga större byggnader i hufvudstaden, t. ex. centralstationshuset, norra läroverkets hus med flera, antager jag, att ett nytt riksdagshus icke skulle erfordra mer än 2,000,000 kronor. Om man dertill lägger grundläggningkostnaderna, får man ett belopp af omkring 2,200,000 kronor, det vill säga ungefär detsamma, som husets uppförande på dess nuvarande plats skulle kosta, om man värderar det nuvarande huset till 1,000,000 kronor och dertill lägger till och med 1,200,000 kronor för utvidgningar och förbättringar, hvarigenom ändock icke kan erhållas annat än ett lappverk.

Jag befarar emellertid, att den af mig nu föreslagna plan icke kommer att gillas. Man invänder, att det inkräktas på en allmän plats, att man förstör Stockholms förnämsta promenad och så vidare, och för min del skulle jag verkligen icke vågat framställa ett sådant förslag, om torget vore begränsadt af byggnader utmed kajen vid norrström, ty då vore det verkligen en inkräktning och minskning af en öppen plats; men då nu denna öppna plats icke är slut vil strömmen utan sträcker sig vida utåt öfver vattnet, så föreställer jag mig, att den ringa minskning af torget, som blefve en följd af riksdagshusets förläggande derå, icke bör anses vara af någon betydighet. Hvad utse-

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.*
(Forts.)

endet beträffar, föreställer jag mig, att en vacker monumental byggnad uppförd vid ändan af torget skulle blifva en verklig prydnad för Stockholm och erbjuda en långt vackrare anblick än de anspråkslösa byggnader, man nu ser vid denna plats. Huru jag än ser saken, tror jag, att man under nuvarande förhållanden, då intet annat förslag läres kunna komma i fråga, icke har något att välja på än det af mig nu ifrågasatta. Då nu denna fråga förevarit under ett helt decennium utan att hafva lyckats blifva afgjord, vill det nästan synas som om mången ansåg densamma icke vara af så stor betydighet. Man tycker kanske, att klättrandet i dessa branta och höga trappor för att komma till Kammare och Utskott är en helsosam bengymnastik, att de iskalla »ventilationspustarne» under en tropisk hetta kunna vara lika angenäma och helsosamma för ett nordiskt härdadt folk, som dusch efter ett romerskt bad, att vi hafva rätt snygga marmorerade kammarer med många fönstergluggar, så att dagern lyser i ögonen hvart man än vänder sig, och ett utomordentligt tak sedan öfver hufvudet, som modererar ljudet, så att Kamrarnes ledamöter icke behöfva genera sig att lyssna på ohörbara anföranden, och som dessutom eger den i parlamentariska riksdagsförsamlingar oskattbara egenskap att mildra och dämpa ljudet, så att yttranden, som i ett rum med »träbeklädda» väggar och tak måhända skulle förefalla som personliga anfall, här under detta mjuka tälttak förefalla som komplimenter och upptagas såsom sådana, med ett ord att allt är väl bestämdt. För min del är jag emellertid af en motsatt åsigt; ty jag tror, att det ligger icke ringa vikt derpå, att ett representanthus är icke blott ändamålsenligt utan äfven prydligt och stiltigt. Hvar och en vet, att om man nödgas vistas i en otreflig lokal, så blir sinnet nedtryckt; hvaremot, om man inträder i en vacker byggnad, så lyftes tanken och handlingarne taga ovilkorligen intryck deraf. Dessutom hafva väl landets representanter rättighet fordra samlingslokaler, der man icke dagligen utsätter sig för ohelsa; och allmänheten, som har ännu sämre platser än Kamrarnes ledamöter, men detta oakadt stundom gör oss den äran besöka Kamrarne, har också anspråk på sådana anordningar, att den beqvämt kan åhöra diskussionerna. Jag tror, att om det i detta senare afseende vore väl ordnad, skulle allmänheten få större intresse för våra arbeten, hvilket icke kunde vara utan sin stora nytta. Treffliga och väl placerade gemensamma samtalsrum för Kamrarnes ledamöter äro äfven af ej obetydlig vikt, ty jag tror att med sådana skola, under vänligt sampråk, många viktiga frågor beredas till bättre afgörande än nu sker, och många kantigheter afnötas, till enskild och allmän fördel. Och icke minst viktigt är, att pressens representanter erhålla sådana platser i Kammaren, att de kunna lemna allmänheten trogna referat af hvad som passerar och yttras, hvilket under nuvarande förhållanden, då tidningarnes referenter nödgas sitta inkilade i tränga burar uppåt väggarna, der de knappast med största ansträngning kunna höra hvad som säges och i öfrigt lida allehanda vedermödor, icke är möjligt.

På alla de skäl, som jag nu haft äran anföra, anser jag frågan om ett nytt riksdagshus vara en bland de viktigare, som för närvarande föreligga, och skulle för min del önska, att den så snart som möjligt kunde få en lycklig lösning.

Friherre Klinckowström: Jag har blifvit uppkallad af två anledningar. Den ena är den förste talarens på stockholmsbänken funderingar och den andra frågan i sin helhet. Hvad beträffar Herr Wallenbergs yttrande i fråga om den tillväxt, våra Kamrar är efter år komma att undergå till följd af folkökningen, och, om jag förstod honom rätt, hans önskan att, innan man sysselsatte sig med en ny riksdagsbyggnad, det blefve bestämdt i grundlagen, huru många ledamöter skulle få finnas i hvarje Kammare, så finner jag, för att icke tala om det enligt mitt förmenande högst olämpliga i en sådan anordning, dessa hans funderingar beträffande grundlagsändringar alldeles icke höra hit. Han är väl så gammal och erfaren riksdagsman, att han känner vägen, hvilken han också ofta begagnat, till ändringar i grundlagarne. Då det ännu icke är för sent, emedan motioner om grundlagsändringar kunna väckas under hela riksdagen, skulle jag vilja rekommendera Herr Wallenberg att svarfva ihop en motion i denna fråga, ehuru jag på förhand kan försäkra honom, att den icke skall vinna gehör inom Riksdagen. För öfrigt kan jag trösta Herr Wallenberg i fråga om den stora folkökningen. Det gifves ett korrektiv deremot, som är mycket säkrare än förändringar i grundlagen, och det är emigrationen. Man säger, att mången begagnar denna såsom en kapphäst i hvarjehanda frågor; men jag tror, att denna folk-rörelse tagit sådana dimensioner, att man icke kan förneka dess betydelse, och väl vore det, om regeringen i tid sökte skaffa sig under rättelse om dess storlek och beskaffenhet och derefter föreslå de åtgärder, som kunna vara egnade att återhålla denna flod af svenska folket, som synes vilja lemna sitt fädernesland för att aldrig återkomma.

Alla dessa frågor, som nu i mer än tio år sysselsatt riksdagar och komitéer, äro enligt mitt förmenande af den art, att de omöjligen kunna lösas annorlunda än derigenom, att statsmakterna tillsätta en stor komité, som behandlar dessa frågor i ett sammanhang. De hänga nemligen ihop med hvarandra och äro beroende af hvarandra, så att de icke kunna lösas hvar och en för sig. Förr än detta sker, kan det enligt min öfvertygelse aldrig blifva ett lyckligt slut på alla dessa byggnadsförslag och ordnandet af allmänna platser i hufvudstaden. Det är icke blott Helgeandsholmsfrågan, som är af stor vigt att snart få löst, emedan i annat fall Mälarens utlopp kommer att igentäppas; det är icke blott hofstallet, som skall nybyggas; äfven Riksbanken fordrar en ny byggnad. Jag kan icke veta, i hvilken grad fordringarne derpå äro befogade, men man måste sätta tro till Bankofullmäktiges tid efter annan förnyade yrkanden i detta afseende. Men endast en kunnig och erfaren stor komité kan utreda äfven den frågan. Vidare vill man hafva ett nytt riksarkiv, och jag tror att äfven detta behöf är trängande. Riksarkivet upptager nu så många handlingar fran skilda delar af landet och der hopas så mycket dyrbart material, att man icke har plats för alltsammans, och dessutom är byggnaden med sitt nuvarande läge utsatt för eldfara. Vidare erfordras nya lokaler till arkiv för Kammarkollegii dyrbara handlingar. Den som något sysselsatt sig med forskningar i Kammararkivet och sett, huru handlingarne der äro hopade med så tränga mellanrum, att man knappt

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset.
(Forts.)

kan söka ut de handlingar, man behöfver, han har allt skäl att undra, huru det skulle gå, om eldsvåda inträffade; och dessa handlingar äro likväl af allra största vigt för eganderätten till jord inom hela riket, men möjligen vore det ett godt medel att blifva af med grundskatterna, om de förstördes. Jag tror således, att äfven dessa handlingar kräfvat en annan plats. Jag vill icke tala om de handlingar i Kammararkivet, som ruttna ned och hvilka ganska få personer med undantag af forskare sett hvar de finnas, jag menar de, som ligga i det s. k. tornet mot Riddarholmshamnen. Der finnas ytterst viktiga handlingar, som jag delvis genomgått, men då var det nödvändigt att med jernspett lossa dem ifrån muren, vid hvilken de voro fastväxta, så dyrbara handlingar som rikshufvudböckerna från Gustaf II Adolfs och Christinas tid och redogörelser från Carl XII:s dagar, hvilka skulle kunna vara till stor nytta för forskningen och öppna nya vyer, om man kunde begagna dem. Alla dessa frågor borde enligt min tanke samfäldt behandlas, emedan de äro beroende af hvarandra; den ena lokalen efter den andra kan öfverlätas till annat ändamål allt efter som den behöfver förändras. Hvad nu Utskottets förevarande betänkande angår, så beklagar jag, att icke Utskottet — hvilket visserligen nedlagt mycken möda och arbete på sitt betänkande och hvilket jag därför måste betyga min tacksamhet — icke derjemte framställt ett alternativt förslag. Enligt mitt förmenande borde, då det nu föreslagna riksdagshuset endast skulle vara provisoriskt för en tid af omkring 30 år, den nödiga utvidgningen af den nuvarande byggnaden kunna ega rum utan så betydliga kostnader som de här ifrågasatta. Om man t. ex. genom expropriation förskaffade sig de båda byggnaderna, som ligga vester om riksdagshuset, i hvilka fordom gymnasium med flere inrättningar voro inrymda — hvilket i allt fall bör ske, emedan den åsigt är uttalad, att alla byggnader på Riddarholmen böra tillhöra kronan — så hade fullt tillräcklig plats kunnat vinnas, och man hade då kunnat utvidga denna sal till lokal för Andra Kammaren och åt Första Kammaren öfverlemna Andra Kammarens sessionssal samt, om salarne ansåges för trånga, utan svårighet göra dem bredare genom att flytta den ena väggen åtskilliga alnar åt gården till. Utgifterna härför hade säkerligen icke gått till 800,000 kronor, som det föreliggande förslaget erfordrar, och kostnaderna för en sådan expropriation och ombyggnad hade icke varit några bortkastade penningar, ty då svenska Riksdagen en gång fattat en monumental byggnad uppförd åt sig, hvilket förr eller senare måste ske, hade dessa byggnader kunnat tjena till riksarkiv, lokaler för Kammarkollegii samlingar och flere andra behof. För en provisorisk byggnad anser jag deremot förslaget vara alldeles för dyrbart och kanske icke heller fullt tillfredsställande, ty jag anser att, om förslaget skall antagas, så böra de små låga byggnaderna, som skulle ligga nere vid sjön och störa intrycket af den stora façaden, nedrivas, hvilket äfven uti en reservation blifvit föreslaget.

Den siste talaren nämnde, att den enda rätta platsen för ett nytt riksdagshus vore norra delen af Carl XIII:s torg. Men förutom den omständigheten, att det genom verkställda undersökningar är ådagalagd, att byggnadsgrunden der är mycket otillförlitlig, till följd hvaraf

man får nedlägga stora kostnader på grundläggningen, finnes äfven en annan orsak, hvarför jag icke kan gilla denna plats, nemligen att den ligger för långt bort med afseende på Riksdagens behof att vara nära de centrala embetsverken. Min öfvertygelse är, att den enda plats, på hvilken med fördel ett riksdagshus i förening med de andra byggnader, som kunna behöfvas för statens räkning, kan förläggas, är Helgeandsholmen. Man må säga hvad man vill om lämpligheten att uppföra byggnader derstädes, så är jag för min del fullkomligt öfvertygad om, att dessa, långt ifrån att störa utsigten från Gustaf Adolfs torg af det Kongl. slottet, tvärt om skola bidra att öka utsigtens skönhet och göra platsen mycket vackrare, än om der endast anordnas en parkanläggning. Huru mycket Riksdagen än vill kosta på sitt nya hus, tror jag dock, att det är oförsigtigt att på sjelfva byggnadsplatsen nedlägga ofantliga summor, hvilket ingår i de flesta andra förslag. Här skulle man derjemte vinna, att Helgeandsholmen blefve ordnad, och för min del anser jag denna plats i afseende å ifrågasvarande ändamål hafva en sådan inre nödvändighet, att herrarne skola få se, att huru mycket än Riksdagen och Kongl. Maj:t draga sig härför, måste vi slutligen derhän att på denna plats uppföra ett riksdagshus, med eller utan riksbank och riksgäldskontor, beroende af om dessa verk nödvändigt erfordra nya och förändrade lokaler, hvilket jag för min del icke förstår, men måste anse såsom nödvändigt på grund deraf, att åtminstone Fullmäktige i Riksbanken icke en utan många gånger återkommit till den frågan och senast, såsom herrarne veta, velat förlägga Riksbanken der Kronprinsens stall nu ligger.

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Om en stor komité toge itu äfven med frågan om det Kongl. stallet, så är det min öfvertygelse, att Kongl. Maj:t skulle underlätta dessa frågor; och sådant vore för Kongl. Maj:t mycket lätt genom att minska antalet af sina hästar och i stället, såsom flerstädes i utlandet eger rum, gifva kontanta anslag åt dem af hofpersonalen, som ansåges böra begagna ekipage. Då kunde det Kongl. stallet och H. K. H. Kronprinsens stall sammanlagdt inskränkas till 60 å 70 hästar.

Jag vill icke nu förlänga diskussionen; jag har uttalat min mening, och i det skick, hvori frågan nu kommit under Riksdagens pröfning, anser jag intet annat vara att göra än att afslå Utskottets förslag.

Herr Jöns Pehrsson: Det är underliga funderingar, de talare haft, som här uppträdt. Så äfven den siste talaren, som önskade en stor komité att utreda dessa byggnadsfrågor. Jag skulle vilja se något resultat af de nuvarande stora komitéerna förr än jag vore med om att tillsätta en ny stor komité. De två ingeniörer, som förut haft ordet, hade åtskilligt att förtälja om salarnes beskaffenhet. Den ena tyckte bra om dem, den andra gjorde sina anmärkningar. Jag tror emellertid, att dessa funderingar icke böra inverka på frågans utgång. Hufvudsaken är den, att hvar jag blifvit placerad i Riksdagen, har jag mått bra deraf, men uppenbart är dock, att det ej är trefligt vara i Andra Kammaren, när der är ömsom varmt och kallt. Nu vill man flytta Första Kammaren dit och vill att vi skola blifva så förderfvade som de nu äro. Men detta allt är funderingar, som ej kunna inverka på saken. För min del var jag i förlägenhet om hvad den förste

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. talaren ville komma till för resultat, då han började sitt anförande och föll mig in, att han ville komma fram med ett förslag att våra stadsmenniskor och landsmenniskor skulle blifva lika mycket värda att deltaga i riksdagsförhandlingarne. Derigenom skulle vi kunna minska riksdagsmännens antal för Stockholms stad från 17 till 9 och behof af ökad utrymme icke så snart inträffa. Nu, veta vi, väljes i stad ett ombud för hvarje fullt 10,000, men på landet kunna 39,999 personer vara representerade af en. Jag skulle blifva tacksam för, om Herr Wallenberg ville framlägga förslag om grundlagsförändring i sådant syfte, men det aktar han sig nog för.

Hvad sjelfva frågan beträffar, så är jag visserligen icke vän af att bygga om riksdagshuset, men då jag hör så många stora funderingar, att den ene vill hafva en stor komité, att den andre vill kasta bort några millioner, att en tredje vill hafva teatern till riksdagshus, gör detta att, äfven om jag förut icke varit benägen för bifall till Utskottets förslag, jag blir det, för att derigenom sätta p för alla andra funderingar. Äfven tror jag, att det i en lång framtid skulle blifva tillräckligt med detta. Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Samzelius: Då jag rätt mycket sysselsatt mig med lösningen af förevarande fråga och funnit hvilka svårigheter dermed äro förenade, blef jag icke litet öfverraskad af det sätt, hvarpå Friherre Klineckowström tänkt sig en sådan lösning, nemligen genom nedsättande af en stor, en mycket stor komité. Det har för utredning af denna fråga förut varit tillsatt en komité, visserligen icke så stor men dock en medelstor komité om sju personer, de der 1880 utsågos af Fullmäktige i Riksgäldskontoret. Denna komité bestod af två utaf dessa fullmäktige, hvaribland jag hade äran att vara den ene, en ledamot från hvardera Kammaren och tre sakkunnige personer. Men äfven efter den temligen grundliga undersökning, som komitén ävägbragte, var det omöjligt att komma till en lycklig lösning af frågan. Komitén var emellertid ense så till vida, att den ansåg någon ombyggnad af det nuvarande riksdagshuset icke böra ifrågasättas, att man icke borde, såsom komitén uttryckte sig, sätta en ny klut på ett gammalt kläde. Det förslag, komiténs pluralitet framlade, erkändes visserligen af Stats-Utskottet vara ganska förtjenstfullt, men hade det felet att vara för dyrt, och Stats-Utskottet förordade då för frågans lösning att återgå till 1878 års af slottsarkitekten Jacobsson framlagda förslag, som slutade på 800,000 kronor, hvartill borde ytterligare komma 200,000 kronor jemte kostnaden för anskaffande af inventarier. Vid behandling i Riksdagen befans dock äfven detta förslag vara för dyrt och man fäste sig i stället vid en af Herr Nordenfelt framlagd reservation, som af honom försvarades med vanlig talang. Han framhöll, att det var skäl uppskjuta frågans lösning till ett annat år, då man på detta sätt kunde bespara staten flera hundra tusen kronor, kanske öfver en half million, och man talade om att hans förslag, då det en gång realiserades, skulle inskränka sig till 250,000 kronor. Man var glad att få frågan löst för så billigt pris, hvarför man an-

tog hans reservation. Nu har Herr Nordenfelt jemte två andra personer haft i uppdrag att utarbete ett nytt förslag och äfven framkommit med ett sådant, som slutar, icke på 250,000 kronor, som man väntat, utan på 844,000 kronor, och ändock tycka Fullmäktige i Riksgäldskontoret att åtskilliga poster deri äro för lågt beräknade, så att, efter mitt förmenande åtminstone, slutsumman icke kommer att stanna på mindre än en million kronor. Skall man nu gifva denna summa för att komma från det närvarande, jag erkänner det, oefferrättliga tillståndet? Jag tror dock icke det kan vara skäl att taga hvilket förslag som helst, och af alla förslag, som blifvit framkastade, är det sista förslaget det, som minst tilltalar mig. Det är icke alltid hushållning, då man kommer med små summor. Till stöd för denna uppfattning vill jag upprepa hvad ordföranden i Stats-Utskottet yttrade under förra riksdagen. Han sade: »Hvad jag mest af allt fruktar, det är att vi af sparsamhetsifver låta oss så småningom lockas steg från steg till utgifter, som blifva så stora att man slutligen hisnar åt hvad man skulle hafva kunnat åstadkomma med ett sådant kapital, om det blifvit på en gång riktigt använt. Jag ber att i detta hänseende få meddela ett litet stycke statistik. Det nuvarande riksdagshuset är, såsom herrarne veta, Rikets Ständers gamla hus, der preste-, borgare- och bondestånden hade sina lokaler. Sedan representationsförändringen gått igenom, exproprierades vid 1865—1866 årens riksdag det Hebbeska huset för 200,000 kronor. 1866 påbyggdes och förändrades detsamma för en kostnad af 135,317 kronor 90 öre. Derefter har man i reparationer å riksdagshuset utgifvit — jag utlemnar örena — 108,835 kronor år 1867, 58,472 kronor år 1868, 38,862 kronor år 1869, 16,669 kronor år 1870, 61,743 kronor år 1871 och 23,052 kronor år 1872. Summan af alla dessa utgifter uppgår till 642,955 kronor. Skulle det då vara skäl, mine Herrar, att för detta Stats-Utskottets hybrida förslag, ett provisorium ämnadt att tills vidare vara definitivt, ett definitivt, som ändå icke kan vara tillfredsställande för någon längre tid, nu nedlägga ytterligare 1,200,000 kronor?» Jag säger en million, men äfven denna summa synes mig alltför stor att offra på ett sådant byggnadsföretag. Att det icke är ändamålsenligt, tror jag Fullmäktige tillräckligt hafva visat, och de bemötanden, som gjorts af Stats-Utskottet, synas mig icke vederlägga Fullmäktiges betänkligheter. Ur skönhetssynpunkt är det ännu mindre tilltalande. Den nuvarande byggnaden är det visst icke, men efter förändringen skulle den blifva det ännu mindre. Äfven i detta hänseende uttalade Stats-Utskottets ordförande förra året sin mening, då han yttrade:

»Mine Herrar, vi skulle enligt både det ena och det andra förslaget göra husets nuvarande framsida mot Riddarholmskyrkan till dess baksida och baksidan mot Mälaren till framsida, vi skulle med ett ord göra fram till bak och bak till fram, och på detta sätt få det hela 'bakfram'. Bodde samtliga riksdagsmännen på Södermalm och kunde de alltid gå öfver isen eller fara med ångbåt öfver till Riddarholmen, skulle det möjligen vara rätta sättet att hafva husets framsida åt detta håll. Men när det hvarken »bär eller brister», skulle de blifva nödsakade att gå under oket af jernvägsbron för att komma fram, trängande sig emellan eller klättrande öfver silltunnor, fjäderbalar och

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.*
(Forts.)

andra varuupplag. Nej — svarar man — alla bo icke på Söder. Emellertid, äfven medgifvet, att de fleste riksdagsmän bo så, att de öfver Riddarholmsbron begifva sig till riksdagshuset, förbättrar detta icke mycket förhållandet, ty följderna för alla dessa blefve den, att de först måste gå ned åtskilliga trappor och rundt omkring en stor del af huset, ned på samma smala strandremsa, der ångbåtar i mängd lossa eller lasta, och der stora varuupplag äro liggande. Här är hufvudingången till byggnaden. Sedan måste de, lyckligen inkomma i denna, gå uppför en hel del nya trappor blott för att komma i jemnhöjd med ingångarne till nuvarande riksdagshuset och vidare uppför ytterligare trappor för att inkomma i samlingssalarne. Kan detta vara rimligt? Jag klandrar icke arkitekten härför, icke heller därför att han i anordningen af lokalerna misslyckats att af ett lappverk göra ett ändamålsenligt helt».

Man har sagt, att rätta sättet skulle vara att sammanbinda alla de många olika förslag, som blifvit framkastade till lösning af än den ena än den andra byggnadsfrågan. Jag vet att många politici använda den största skarpsinnighet på och anse såsom den största statskonst att sammanbinda ju flera frågor desto bättre, men jag tror, att de på detta sätt blifva mera svärlösta. Man har nu velat sammanbinda icke blott frågorna om nytt riksdagshus och ny riksbank utan äfven om ordnandet af Helgeandsholmen, om anskaffande af nytt hofstall och ny teater och om att aflägsna eldfara från det nuvarande riksarkivet. Sammanbinder man ännu flera frågor, blifva de omöjliga att lösa. Den närvarande tidpunkten synes mig icke heller vara gynsam därför och jag kan ej inse någon fara af ett uppskof. Det är sant, att våra nuvarande samlingslokaler äro tränga och obeqväma och jag har visst icke samma erfarenhet som den föregående talaren, att man befinner sig väl i Kamrarne; visserligen gör man det för sällskapet skull, men luften är odräglig i synnerhet om aftnarne. Jag önskar således mycket gerna en förändring, men vill därför icke antaga detta det sämsta af alla förslag. Det är mig så motbjudande att jag icke kan lemna min röst åt detsamma. Det påminner mycket om en byggnad, som på min studenttid fans i Upsala, nemligen en viss bekant kursors hus. Han var en god praktisk byggmästare, men hade icke genomgått Akademien för de fria konsterna eller någon annan läroanstalt, der man inhemtar de första grunderna för den estetiska delen af byggnadskonsten, utan byggde på egen hand och på sitt egendomliga sätt. Han var en mycket hjälpsam man, och om en student fragade efter något rum att hyra, kunde han svara »nej, icke nu, men kom igen om fjorton da'r»; och så byggde han till en kupa på en redan befintlig vindskupa. Kanske detta riksdagshus nu skulle taga priset af hans byggnad! För min del finner jag det icke lämpligt att på detta förslag offra så mycket som erfordras. Åtskilliga detaljanmärkingar mot detsamma hafva dessutom blifvit framhållna af Herr Adelsköld. Jag är icke arkitekt och kan således icke ingå i några detaljer, men vill dock fasta uppmärksamheten på en enda sak. Fullmäktige i Riksgäldskontoret hafva ansett, att det icke vore lämpligt att applicera en ångmaskin midt under byggnadens midtelparti. Man har trott, att det skulle kunna uppkomma explosion

i ångmaskinen både med och mot ens vilja. Man har trott att under oroliga tider, då ångan går högt i Kamrarne, den äfven kunde komma att gå högt der nere; man har tänkt på krutkonspirationen i England, med anledning hvaraf man vidtog åtskilliga försigtighetsmått, som vidtagas ännu i dag, ehuru mera pro forma. Med ett ord, det synes icke vara skäl att placera en ångmaskin på detta sätt. Jag vill nu icke vidare upptaga Kammarens tid, utan endast yrka afslag på Utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Herr Björnstjerna: När man ser Stats-Utskottet inkomma med förslag att nedlägga 800,000 kronor eller en million eller kanske ända mera på ombyggnad af detta hus, kommer man verkligen på den tanke, att Stats-Utskottet har bättre råd på millioner än man är färdig att tro, då man läser andra Utskottets betänkanden. För min del kan jag icke finna annat än att det skulle vara bortkastade penningar att på detta gamla ruckel nedlägga en så stor summa. Det kan icke blifva bra, det blir ett elände i alla fall, och att representationen skulle i ännu trettio år sitta i detta utvändigt vanprydliga och invändigt vantrefliga hus kan jag icke ingå på. Om man tager den million, som är ämnad att nedläggas på detta hus, och beräknar värdet af det-samma i dess nuvarande skick, då det ju alltid kan vara behöfligt för andra ändamål, har man en behållning af omkring 1,800,000 kronor, som kunna användas till uppförande af en byggnad på annan plats, och med en sådan summa kan man göra en hel hop. Att denna plats icke kan finnas på den trånga och bergiga Riddarholmen synes mig påtagligt, hvartill kommer att hvarje plats här redan är upptagen af dyrbara och goda kronans hus, som man skulle nödgas rifva ner för att bygga ett riksdagshus. Det finnes deremot en annan särdeles lämplig plats inom staden och efter mitt förmenande endast en, nemligen Helgeandsholmen.

Riksdagshuset skall ligga centralt, det bör ligga på en fri och öppen plats, det bör vara en monumental byggnad, det bör icke allenast invändigt vara rymligt och beqvämt, utan dess yttre bör äfven vara sådant, att det erinrar våra efterkommande om vår tids smak och konstnärlighet, det bör vara en prydnad för hufvudstaden och icke såsom detta gömma sig undan i en afkrok. Helgeandsholmen är en allt för dyrbar plats för att afrödjas, planteras med träd och göras till en promenad, som i allt fall icke kan blifva jemförlig med de större och vida vackrare promenader, vi hafva å Carl XIII:s torg, Humlegården och Djurgården med flere ställen. En hufvudstad skall väl också i centrala delar hafva plats för byggnader och icke blott för promenader. I denna del af staden, räknadt från Helgeandsholmen till de trakter, jag nyss nämnde, finnas fullt med promenader. Skall man då uppoffra ännu en så dyrbar plats som denna för en liten obetydlig promenad. Ett ytterligare skäl, hvarför Helgeandsholmen icke bör afrödjas, ligger deruti, att slottet icke skulle taga sig väl ut, om ej på Helgeandsholmen finnes en byggnad nog stor och hög för att skymma bort de vanprydliga hus, som på denna sida äro sammanbyggda med slottet. En byggnad på Helgeandsholmen, som ligger så att den icke skymmer någon del af slottet, men döljer den låga mur och de fula

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. hus, som ligga åt Mynttorget, är just hvad som erfordras. Två föregående talare hafva yttrat, att man kan icke vidare tänka på Helgeandsholmen. Men hvarför skulle man uppgifva tanken på den? Är det därför att Riksdagen förut afslagit ett sådant förslag? Ser man då icke ofta, att Riksdagen byter om tanke, hafva icke i dag både Första och Andra Kamrarna i mer än en af de gemensamma omröstningarna fattat beslut tvärtemot hvad de gjorde för några dagar sedan. I fjor voro vi på god väg att vinna målet, hade blott Riksdagen antagit Kongl. Maj:ts förslag om hofstallets förflyttning till Artilleriplanen, ett förslag som skulle blifvit till stor prydnad för den delen af staden, i det på Artilleriplanen skulle hafva uppförts en vacker byggnad i stället för de många ruskiga hus, som nu finnas der. Då hade det förnämsta hindret för riksdagshusets förläggande till Helgeandsholmen varit undanröjdt och saken hade gått utaf sig sjelf. I stället för att nu uppgifva tanken på att förlägga riksdagshuset dit, böra vi oupphörligt återkomma till densamma. Det måste blifva vårt: delenda est Carthago. Herr Adelskölds förslag att förlägga riksdagshuset på Carl XIII:s torg är visserligen af alla de förslag jag hört i afton det, som mest tilltalar mig, men deremot måste jag invända, att det vore att förstöra Stockholms vackraste torg, under det att riksdagshusets förläggande till Helgeandsholmen innebär ett förskönande och ett ordnande af stadens medelpunkt och ett sätt att ändtligen få denna holme försatt i ett skick, som vore staden värdigt. Herr Adelsköld vill jag således svara, att jag icke kan instämma i det förslag, han i dag framlagt, men att jag deremot till alla delar biträder det han förra riksdagen väckte om riksdagshusets förläggande till Helgeandsholmen.

Jag yrkar afslag på Utskottets hemställan.

Grefve Sparre: När Stats-Utskottet förra riksdagen afgaf sitt utlåtande i denna fråga, hemställde Utskottet, att Riksdagen måtte i enlighet med Herr Jacobssons förslag besluta tillbyggnad af det nuvarande riksdagshuset. Denna hemställan tillvann sig inom Första Kammaren 66 röster emot 36, som afgäfvos för afslag. I Andra Kammaren bifölls deremot med 98 röster mot 82 en reservation af Herr Nordenfelt, afsedd att lemna Fullmäktige i Riksgäldskontoret uppdrag att låta upprätta och till nästkommande Riksdag inkomma med ett billigare förslag till tillbyggnad af nuvarande riksdagshuset. Båda Kamrarna hade således förenat sig derom, att en tillbyggnad på denna tomt borde ega rum, fastän denna Kammare beslutat åtgärden och den Andra Kammaren endast begärt ett förslag i sådan riktning, men billigare än det föreslagna. Vid gemensam votering segrade den senare meningen. Utskottet har således omöjligen kunnat anse annat än att Riksdagens åsigt varit att en tillbyggnad på denna plats borde ega rum och att motståndet förra året egentligen härledde sig från kostnaden. Då det nu uppgjorda förslaget är billigare, det slutar på 844,000 kronor mot en million förra året, då i detta förslag dessutom ingår en del inventarier och då det efter min tanke fyller alla billiga anspråk, enär åtgärden icke afser all framtid, utan endast en längre eller kortare tid, har, synes det mig, Utskottets pligt varit att framlägga detta förslag för Riksdagen med tillstyrkande af bifall till detsamma.

Här har nu uppstått åtskilligt motstånd, i det några yrkat riksdags-
husets förläggande till Carl XIII:s torg, andra till Helgeandsholmen
och somliga till flera andra ställen. Kommer debatten att något fort-
fara, få vi nog höra ännu flera förslag, måhända alla, som blifvit någon
gång ifrågasatta, och de äro samnerligen icke få; man har redan talat
om att uppföra riksdagshus på generalstabens tomt, å riksarkivets tomt,
på Helgeandsholmen. på en utfyllning i Riddarholmsfjärden och på
Carl XIII:s torg, och jag frågar, om just icke mängden af olika me-
ningar utgör bevis på att, om Riksdagen icke kan ena sig om en
åtgärd, som utan större kostnader snart afhjelpar de öfverklagade
bristerna, frågan kommer att blifva uppskjuten till en obestämd afläg-
sen framtid.

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Jag ämnar icke ingå i något yttrande om företrädet hos de olika
platserna, men kan icke underlåta att, då man nu velat framkasta ur
estetisk synpunkt nödvändigheten af att på Helgeandsholmen uppföra
ett stort hus, uppläsa några ord, som jag förut åberopat i denna Kam-
mare. De äro uttalade af Professor Scholander och lyda: »Helgeands-
holmens frigörande från byggnader och behandling såsom en monu-
mental lustgård midt inuti hufvudstaden är ej att hänföra till nyttiga
åtgärder i vanlig mening, men likväl så önskvärdt från estetisk syn-
punkt, att bättre synes vara, derest hela frågan om holmens ordnande
lemnades åt en framtid med rikare tillgångar för densammes lösning
på ett tillfredsställande sätt, än att, sedan nuvarande åbyggnader blifvit
rifna, dessa ersättas af nya större byggnader, ju ansenligare desto sämre».

Ett dylikt uttalande af Professor Scholander synes mig man bör
tillmäta en afgörande betydelse.

Vidare har man talat om teatertomten. Frågan ställer sig då om ny
teater skall skaffas och hvarest. Jag tror, att redan häri uppstår svårig-
het att vinna enighet. Enighet skall nog kunna vinnas derom, att
tomten är lämplig för statsverket, men dermed tror jag enigheten är
slut. Jag kan ej underlåta att uttala, att jag föreställer mig, att innan
teaterfrågan är afgjord, det är mindre välbetänkt att visa allt för stort
intresse för denna tomt.

Mot Utskottets förslag har gjorts åtskilliga anmärkningar. Jag
anhåller att få upptaga dem. Man har fäst sig vid de 30 år, som före-
komma i Utskottets motivering, men dock icke som Utskottets förslag.
Dessa ord äro tillkomna helt och hållet på grund af Riksdagens skrif-
velse förra året. Det uppdrogs då åt Fullmäktige i Riksgäldskontoret,
såsom nämnt är, att uppgöra förslag till tillbyggnad af gamla riks-
dagshuset, afseende dess begagnande för dess nuvarande ändamål under
en tid af *högst trettio år*. Således hafva komiterade iske annat kun-
nat göra än ställa sig det lemnade uppdraget till efterrättelse, och detta
omfattade 30 år. Här är ytterligare taladt om utrymmets otillräcklig-
het för Utskotten. Jag ber att få nämna, att detta utrymme, såsom
det är föreslaget, skall omfatta en golfyta af 7,768 qvadratfot; det
nuvarande är endast 5,762. Således en bestämd förbättring i detta
hänseende. Det är vidare taladt om de akustiska förhållandena. Detta
är dock ett område, som man mycket litet borde sysselsätta sig med,
ty de akustiska lagarne äro föga kända af vår tids vetenskapsmän.
Vid en af de de stora ländernas teatrar har man nyligen fullkomligt

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset.
(Forts.)

misslyckats, oaktadt man icke sparat någon omsorg, någon kostnad för att tillgodose de akustiska förhållandena. Dock synes man uti föreliggande förslag hafva tagit hänsyn till goda exempel. Den sal, som Första Kammaren skulle hafva, är till sina dimensioner närmast öfverensstämmande med salen på riddarhuset — samma afrundning finnes äfven emellan väggar och tak — och således bör man kunna hoppas, att den i akustiskt hänseende blifver bättre och icke sämre än Kammarens nuvarande plenisal. Det är taladt om kostnadens otillräcklighet. Hvad sjelfva förslaget beträffar, har Utskottet naturligtvis icke kunnat ingå i bedömande af kostnadsberäkningen, men det har föreställt sig att de skicklige män, som undertecknat förslaget, torde vara en borgen för att dessa kostnader icke äro för små. Det tillkommer visserligen någon utgift för hyra af lokaler under byggnadstiden, men icke får man räkna 100,000-tals kronor för det ändamålet, ty det är alldeles för högt.

Det är naturligt att ett nytt riksdagshus vida bättre än en tillbyggnad af det nuvarande kan uppfylla de anspråk, man derpå ställer; man undviker en mängd obehag, som icke kunna undvikas vid en tillbyggnad. Men jag hemställer, om det är utsigt att snart få ett nytt riksdagshus och om förhållandena äro sådana, att man kan vänta länge utan att afhjelpa det nuvarandes brister. Jag tror det icke. Det finnes endast *en* plats ledig i denna Kammare, och när flera ledamöter komma till, återstår ej annat än att taga bort några mellangångar eller väggen till korridoren. Huruvida detta skulle bidraga till trefnaden, lemnar jag derhän. Tillbyggnaden kommer ju dessutom att vara qvar och kan senare användas till andra ändamål, och just salarnes rektangulära form gör att de lätt kunna apteras härtill. Man får derfor icke räkna denna kostnad annat än till en del för Riksdagen.

Jag tager mig slutligen friheten hemställa, om man icke fordrar för mycket, då man begär, att vi ej blott skola offra tid, arbete och penningar för att fylla vårt riksdagsmannakall, utan äfven att vi skola riskera vår helse, och det göra vi under nuvarande förhållanden.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Wennerberg: Ehuru äfven jag skulle vilja för Kammaren framlägga min åsigt om rätta platsen för det blifvande riksdagshuset, anser jag mig likväl förhindrad att göra det; icke på grund af den långt framskridna tiden, som man plägar säga, utan helt enkelt på grund af den föredragna punkten. Det heter här, att det är fråga om att utföra en om- och tillbyggnad af det *nuvarande* riksdagshuset. Redan detta är för mig tillräckligt att yrka afslag, emedan en om- och tillbyggnad af detta hus icke kunde vara något annat än ett provisorium och lemnade ganska klena utsigter att kunna tillfredsställa Kammaren. Det är en känd sak, att en betydlig summa offrats på detta hus och ändock är här trångt och obeqvämt, kanske till och med osundt. Huru detta skulle hjälpas, vet jag icke. Jag tror icke heller, att Stats-Utskottet i sitt betänkande gifvit Kammaren någon som helst säker garanti, att det skulle afhjelpas. Men ännu mera skulle jag vilja yrka afslag på grund af den höga summa, som är beräknad att åtgå och som helt visst komme att stiga ännu högre. Att för en sådan provisorisk om- och tillbyggnad lägga ned helt visst 1,000,000 kronor, vore

ganska säkert också ett sätt att undanskjuta frågan om en passande riksdagshusbyggnad till en långt aflägsen framtid. Jag erkänner viligt att den nuvarande byggnaden icke är riksförsamlingen värdig och icke heller så beskaffad som mången mindre stark konstitution har rätt att fordra, då hon här är närvarande, men skulle man gå in på att gifva sitt bifall till Stats-Utskottets förslag, skulle man hafva garantier, att dessa olägenheter verkligen kunde afhjelpas. Jag har icke funnit några sådana, och det egentliga skälet, hvarför jag kommer att stanna vid afslag är blott och bart ett noggrant studium af de kartor, som äro framlagda för oss. Af dem finner man, att det rum, hvori Första Kammaren skulle samlas, helt obetydligt skiljer sig från det nuvarande i anseende till form och vidd och äfven i sanitärt afseende. Många hafva klagat, som hafva sina platser utefter fönstren, att de känna kyla och drag, och sjelf har jag provvat på det och funnit det vara händelsen. Se vi på det nya rummet, finna vi detta vara åt alla håll omgifvet af fönster, det ena tätt bredvid det andra — här äro åtminstone två väggar fria från fönster; men så icke i det nya. Det nya rummet innehar vidare samma form, den i akustiskt hänseende sämsta form, man kan hitta på; de talare, som här finna sina platser, hafva således i detta afseende samma svårigheter som förut. Detta har man sökt afhjelpa dermed, att det skulle finnas en talarestol, på hvilken man skulle gå upp. Mången har dock motvilja att gå dit, och äfven om man skulle vilja gå dit, ser jag icke huru talaren skulle vara stäld för att — då jag antager att han icke skiekligen skulle kunna vända ryggen till talmannen — han icke skulle hafva en tredjedel af Kammarrens ledamöter bakom sig. Nu äro här yttrade betänkligheter mot den amfiteatraliska formen; men den är sedan gammalt riktig, det visste både greker och romare. Denna form hade väl nu bort användas. Att nu göra genom reparation detta hus något litet bättre än det nu är, och kasta bort en million, finner jag intet skäl till. Jag kan knappt begripa, huru man så mycket kan sysselsätta sig med detta betänkande, åtminstone för så vidt man verkligen af hjertat önskar, att Riksdagen förr eller senare och inom den närmaste tiden må slippa ifrån detta hus och få ett mera passande. Det är då vida bättre att stanna qvar här 10, 20 à 30 år och spara ihop penningar för att få ett ordentligt hus åt våra efterkommande, än att efterkommande i flera generationer skola få stanna här.

Jag yrkar afslag.

Friherre von Essen, Fredrik: Då jag i denna punkt är reservant, anser jag mig skyldig att äfven taga Kammarrens tid i anspråk, för att med några ord redogöra för de skäl, som förmått mig att motsätta mig dem, som velat nedlägga dessa stora kostnader. Dessa skäl äro dock med så mycken kraft framhållna af föregående talare, att jag nu icke anser mig böra upptaga tiden med att upprepa dem. Till dessa skäl kommer dock för mig ett särskildt, som vid detta tillfälle gifvit anledning till att jag varit i hög grad angelägen, att denna tillbyggnad icke måtte komma till stånd. Det kanske förefaller Kammarren olämpligt och, enligt hvad den siste ärade talaren yttrade, skulle det icke ens höra hit, att uttala de åsigtter i afseende på det blifvande

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Forts.)*

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. riksdagshusets läge, man skulle kunna hysa; och för frågans afgörande af i framtiden skulle det kunna anses mindre lämpligt att så många projekter framställas. Men hvad det första förhållandet beträffar, ligger deri för mig ett viktigt motiv för afslag; det andra innebär åter att jag för min del ser utsigt vara öppen att få detta riksdagshus förlagdt på en plats, som enligt min åsigt är synnerligen lämplig, hvarför jag än ytterligare styrkes i min åsigt att det nu föreliggande förslaget bör afslås. Det torde under sådana förhållande icke vara olämpligt att nämna något om denna plats. Det må väl vara sant, att frågan synes blifva allt mera invecklad och svårlöst, derigenom att så många förslag framläggas, men frågan måste undergå denna utredning och behandlas från alla synpunkter. Detta förslag, som afser att nedlägga många millioner på en byggnad, afsedd för många generationer, är af den beskaffenhet och den vikt, att den väl bör skärskådas från alla synpunkter. Jag skulle dock icke hafva tillåtit mig besvära Kammaren, om icke den mening jag hyser i detta afseende, vore gammal och för öfrigt gillades af många. Frågan om teatern och dess utredning har nu först kommit att på allvar dragas fram. Det har blifvit sagdt i dag, att antingen Första eller Andra Kammarens mening blir gällande, nämnda fråga måste för Riksdagen framläggas till afgörande, så att en slutlig utredning kan ske, och att Riksdagen för ovissa utgifter för framtiden kan varda befriad. Om Kongl. Maj:t villfar denna Riksdagens önskan, är jag förvissad om, att Kongl. Maj:t icke kan bibehålla den närvarande Kongl. teatern, sådan den nu är; ty det kan icke särskildt i ekonomiskt afseende blifva hållbart. Derpå vill jag icke spilla några ord, ty det har teaterkomitén bevisat och det står icke i så nära sammanhang med denna fråga, att jag dermed nu vågar upptaga tiden. Min bestämda öfvertygelse är, att en sådan förändring *måste* ske, att icke den nuvarande teatern kan användas. Den blir då tillgänglig för andra ändamål, och att der förlägga riksbankshuset skulle för Riksbankens rörelse vara särdeles fördelaktigt; detta hus skulle då med sin façad ligga åt Gustaf Adolfs torg. Men hela denna tomt, der teatern nu ligger, med ty ätföljande trädgård, utgör, efter hvad jag inhemtat, en 70,000 qvadratfot. Detta är ett utrymme så stort, att det icke torde kunna sättas i fråga, att man icke der skulle kunna förlägga så väl Riksgäldskontoret som Riksbanken och riksdagshuset, således för visso tillräcklig för dessa båda senare. Riksbanken skulle som sagdt ligga med façaden åt Gustaf Adolfs torg och riksdagshuset med sin façad åt Carl XIII:s torg. Detta är, enligt min åsigt, ett bland de vackraste förslagen, och som det äfven i öfrigt är lämpligt, torde det förtjena att komma under öfvervägande. Man kan icke heller förneka att läget, äfven om det icke blifver så tyst som det nuvarande, dock ganska mycket kommer utanför den starkare trafiken med undantag af en sida; ty åt den nuvarande Kongl. teatern, Carl XII:s torg och strömmen blir rörelsen obetydlig. Man får äfven tänka sig, att läget och det yttre utseendet måste blifva synnerligen vackert från såväl Skeppsbron och kringliggande trakter som Kungsträdgården. Läget är mycket centralt, såsom fallet är med de öfriga förslagen, som blifvit nämnda, och förslaget måste i afseende på Riksdagens sammanträden och lättheten för riksdagsmännen att besöka klubblokalerna vara synnerligen lämpligt, och

(Forts.)

att jemföra detta läge med det på Riddarholmen torde icke kunna ske. Äfven i afseende på utseende skulle man icke kunna sätta dessa lägen i någon som helst jemförelse, ty om man bygger aldrig så vackert åt Riddarholmsfjärden, blir det ganska få som få tillfälle att njuta deraf. Alla dessa omständigheter och flera, som jag icke här vill trötta Kam-maren med, äro för mig så talande, att jag icke kan annat än finna detta vara ett ökad skäl att nu yrka afslag. Jag får säga, att det är beklagligt att frågan emellertid genom ett afslag icke gjort något steg framåt, och att det således skulle vara synnerligen glädjande, om något förslag, som beredde frågan till vidare utveckling, kunde vinna framgång. Om någon af de talare, som komma att uppträda i denna fråga, skulle vilja förena sig med mig, skulle jag finna det vara lyckligt att tillämpa hvad som här yttrats om tillsättandet af en komité af sakkunnige män för frågans utredande, men för sådant ändamål vore en återremiss nödvändig. Tills vidare yrkar jag endast afslag på betänkandet, men, om jag understödes från någon annan sida i fråga om återremiss, skulle jag vilja biträda detta senaré alternativ.

*Ifrågasatt
ombyggnad af
riksdagshuset.
(Ports.)*

Rop hördes nu på proposition.

Herr Carlson: Det är något egendomligt med denna fråga. Den ena byggnadsplatsen efter den andra nämnes och prisas. Man har berömt den plats, der det nuvarande teaterhuset ligger. Man har förordat den plats, der Generalstabens hus nu står. Framför allt prisas Helgeandsholmen. Men denna belåtenhet varar endast, till dess någon af dessa platser på allvar föreslås. Då faller alltid hvad som föreslagits och då kommer genast ett annat förslag fram, som skall vara ännu bättre. Så föll förslaget om Helgeandsholmen; förslaget om Generalstabens hus föll; och jag fruktar att äfven förslagen om Carl XIII:s torg och teaterhuset komma att falla.

Härtill finnes en inre grund, och det är den, att vi ännu icke äro ense, eller hafva utsigt att blifva ense på länge. Detta var sannolikt orsaken, hvarför sistlidna års Riksdag gaf det bestämda uppdraget åt Fullmäktige i Riksgäldskontoret att göra, hvad de nu gjort, nemligen att låta upprätta och till Riksdagen öfverlemna ritningar och förslag till om- och tillbyggnad af det gamla riksdagshuset. Hvad kunde väl Fullmäktige göra annat än Riksdagen sjelf beslutit, eller föreslå en blott provisorisk åtgärd? Utskottet hade icke heller att yttra sig öfver något annat än detta förslag, och detta har skett. Om Utskottet misstagit sig om Riksdagens mening, kommer äfven detta förslag att falla; men i sådant fall måste man medgifva, att Riksdagens uppdrag var gifvet i sådana ordalag, att Utskottet hade skäl för sitt misstag.

Hvad nu de olika platserna beträffar, som föreslagits för ett nytt riksdagshus, måste jag medgifva, att Helgeandsholmen måhända står i främsta rummet, att platsen, der teatern står, är förträfflig, och att äfven Carl XIII:s torg kan vara lämpligt. Det finnes å andra sidan blott ett skäl för tillbyggnaden till det gamla riksdagshuset, och det skälet behöfver jag knappast nämna, ty det talar för sig sjelft i närvarande stund. Luften här är nemligen sådan, att den medför fara för riksdagsmännens helse; att den faran är verklig, torde mängen af

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset.
(Forts.)

oss hafva känbar erfarenhet af. De akustiska förhållandena äro sådana, att en talare sällan kan höras mera än af en del af Kammararens ledamöter. Dertill kommer bristen på utrymme för nya riksdagsmän. Behovvet är således trängande, under det man måste förutsätta, att det fordras lång tid, innan Riksdagen kan blifva ense om platsen för ett nytt riksdagshus. Derför har man nu icke kunnat göra annat än framlägga förslag till en provisorisk, och icke till en definitiv, åtgärd för fyllande af behovvet.

Om detta förslag faller, hvilken utsigt hafva vi då att blifva ense? Om åter det nu beslutes att uppföra en rimlig och väl användbar byggnad för den närmaste tiden, hvad ligger väl för fara deri, då denna byggnad kan användas för en mängd andra behof, när tiden en gång är inne och saken så mogen, att Riksdagen beslutar sig för ett nytt riksdagshus. Det vore ingalunda bortkastade penningar.

Utskottet säger, att kostnaden skulle uppgå till 800,000 kronor, och har gifvit skäl för den åsigten; här har en del talare påstått, att kostnaden skulle uppgå till en million, utan att gifva skäl derför. Hvarför icke lika så gerna en och en half million? 800,000 kronor är i förhållande till 3 eller 4 millioner en ganska ringa summa, synnerligen som byggnaden alltid sedermera är användbar, och det endast beror på Riksdagen sjelf att sedermera, när efter ytterligare utredning enighet uppkommit om plats för det nya riksdagshuset, öfverlemna den åt något embetsverk bland de många, som deraf äro i behof.

De skäl, jag nu anfört, förefalla mig vara tillräckligt talande, och det synes mig som om alla de talare, hvilka förordat andra platser, gjort detta i den tanke, att här föreligger ett definitivt förslag i stället för att det i sjelfva verket blott är provisoriskt, och uttryckligen blifvit så af Riksdagen sjelf karakteriseradt.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Adelsköld: Jag har begärt ordet för att med anledning af en föregående högt ärad talares yttrande tillkännagifva, att jag visserligen icke ändrat åsigt sedan förra riksdagen, utan fortfarande anser Helgeandsholmen såsom den bästa platsen för ett nytt riksdagshus. Men förslaget derom syntes under öfverläggningen icke hafva sympatier för sig, få talare uppträdde för detsamma, och frågan om Kongl. hofstallets flyttning syntes blifva så svårlöst, ja omöjlig, att man måste slå ur hägen all tanke på uppförandet af ett nytt riksdagshus å denna plats. Af detta skäl trodde jag, att man icke vidare vågade tänka på den saken, men om så är, att förslaget nu vunnit sympatier, är jag visserligen den siste, som skulle motsätta mig detsamma. Jag sätter således fortfarande Helgeandsholmen i främsta rummet, och dernäst Carl XIII:s torg.

Medan jag har ordet, skall jag bedja att få omnämna en anmärkning mot nu föreliggande förslag, som åtminstone från denna Kammararens synpunkt borde vara alldeles afgörande. Första Kammararens samtalsrum skulle nemligen enligt detta förslag komma att ligga bakom Kammararen och skild från densamma genom en tunn brädvägg och ut-

göras af en omkring 56 fot lång och 11 fot bred gång, utanför hvilken kapprummet skulle vara beläget, eller ungefär samma anordning som nu. I hvardera ändan af gången skulle finnas ett fönster, hvarigenom en behaglig skymning ständigt skulle blifva rådande i denna gång, alldeles såsom i den nuvarande. Hvad som emellertid komme att brista i fönster, skulle rikligen ersättas med dörrar, ty deraf hafva komiterade insatt ej mindre än 9 stycken i brädväggen mellan oftanämnda gång och Kammaren. Hvar och en, som är nog olycklig att sitta nära någon af dörrarne i denna Kammare, vet huru obehagligt draget är från kapprummet och huru omöjligt det är att, för slamret i dörrarne och högljudda samtal bakom brädväggen, kunna följa diskussionen, hvarföre norrländningarne i allmänhet måste befinna sig på ambulatorisk fot för att få del af hvad som passerar; och jag beklagar verkligen af egen erfarenhet dem af Kammarens ledamöter, som skulle komma att sitta bredvid denna 56 fot långa tunna brädvägg med sina 9 dörrar. Ensamt detta synes mig vara ett tillräckligt skäl åtminstone för Första Kammaren att förkasta förslaget.

Jag yrkar afslag på Utskottets förslag.

Många och ihållande rop på proposition hördes å nyo.

Herr Törnebladh: Jag hör visserligen ropen på proposition, men det är ett ytterligare skäl för mig att yttra några ord i frågan, emedan det synes mig, som om Kammaren vore trött vid den långa diskussionen i denna luft, hvaremot, om luften varit bättre, Kammaren troligtvis skulle härdat ut mycket längre. Hvad som här är frågan, är, att för den närmaste framtiden få någon hjälp, och om vi icke nu besluta oss för något, lära vi allt få vänta länge på hjälpen. Den ene tror, att ett riksbankshus kan vinnas; men då faller kanske frågan om riksdagshuset, och riksbankshuset kommer icke fram. Den andre tror på att teaterhuset kan fås; men teaterfrågan störtas då, och riksdagshuset kommer icke fram. Vill man få saken i sitt rätta skick, så måste man först ställa till så, att man under de närmaste åren kan trifvas i riksdagshuset och der åstadkomma en ändamålsenlig lokal. Sedan har man mycket god tid att tänka efter, huru man skall kunna uppföra en lämplig, ändamålsenlig och i estetiskt hänseende tillfredsställande byggnad; och för uppförande af en sådan monumental byggnad kunna vi kanske vänta 10, 15 eller 30 år.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Nordenfelt: Jag skall bedja att få bestrida några yttranden, som här blifvit fälda, men icke äro öfverensstämmande med verkliga förhållandena.

En talare på kronobergsbänken yttrade, att de af mig förordade plenisalarne icke skulle vara i sanitärt hänseende lämpliga. Deremot vill jag upplysa, att väggarne skulle uppvärmas rundt omkring med ångrör och ångkaminer och att riklig lufttillförsel skulle åstadkommas.

En talare på norrländsbänken tillät sig en hel mängd origtiga citationer. Han sade att det äldre Jacobssonska förslaget skulle kosta 800,000 kronor; men efter vederbörlig korrektion uppgick det till

Ifrågasatt ombyggnad af riksdagshuset. 1,128,000 kronor. Vidare påstod han, att kostnaderna för att få den föreslagna byggnaden färdig till 1885 års riksdag enligt komiterades uppgift skulle blifva *högst* betydligt ökade. Men det står icke »*högst* betydligt», utan endast att de skulle blifva »betydligt» ökade. Han uppgaf, att jag skulle sagt, att man skulle kunna göra denna tillbyggnad för 300,000 kronor. Det har jag aldrig sagt, utan blott, att man sannolikt skulle kunna inbespara några hundratusen kronor, eller kanske minst en half million, och det yttrade jag särskildt i jemförelse med den summa af 1,128,000 kronor, som af Stats-Utskottet då var föreslagen för det äldre Jacobssonska förslaget och innan ritningar och kostnadsförslag blifvit uppgjorda till det nu föreliggande förslaget. Han har påstått, att en del af byggnaden är för lågt upptagen; men de gamla materialiernas värde finnes icke afräknadt. Han har vidare uppgifvit, att intet annat samtalsrum skulle finnas för Första Kammarens ledamöter än det under läktaren, men dessutom finnas tre samtals- och läserum för denna Kammare, förutom det gemensamma stora rökrummet. Han har slutligen värderat det nu befintliga riksdagshuset till 1,000,000 kronor. Alla andra hafva uppskattat det till 800,000 kronor, och redan det är mycket högt beräknadt.

Herr Wallenberg: Jag vill blott för deras räkning, som nödvändigt vilja *nu* besluta i denna fråga, nämna, att i engelska underhuset, der 658 personer äro ledamöter och hafva säte och stämma, der finnes icke plats för mer än 410 på en gång.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till Utskottets förevarande hemställan och derefter på afslag härå, och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

2 punkten.

Herr Wallenberg: Jag anhåller, att, i enlighet med det beslut Kammaren fattat med afseende å första punkten, äfven denna punkt måtte blifva af Kammaren afslagen.

Öfverläggningen var härmed slutad, och Utskottets i denna punkt gjorda hemställan afslogs.

Ifrågasatt inköp eller förhyrande af f. d. gymnasiihusen å Riddarholmen. Föredrogs å nyo Stats-Utskottets den 6 och 8 i denna månad bordlagda utlåtande N:o 55, i anledning af väckt motion om inköp eller förhyrande af f. d. gymnasiihusen å Riddarholmen.

Friherre Klinckowström: Jag beklagar på det högsta, att Stats-Utskottet kommit till det slut, vi nyss hört, i anledning af Herr Nordenfelts motion. Jag tror att det är högst nödvändigt för staten att förvärfva de två egendommar, som ligga här framför riksdagshuset på vestra sidan, vare sig genom frivillig öfverenskommelse eller genom expropriation. Det hade verkligen varit skäl för Stats-Utskottet att

litet närmare utreda denna ganska viktiga fråga, och jag får på grund deraf vördsamt anhålla om återremiss af detta betänkande, ty det synes mig, att Riksdagen åtminstone borde få veta, för hvilken summa dessa egendomar kunna få köpas, eller hvad de efter sakkunnige mäns uppskattning kunna anses vara värda.

*Ifrågasatt
inköp eller
förhyrande af
f. d. gymnasii-
husen å
Riddarholmen.
(Forts.)*

Grefve Sparre: Vid denna sena timme tillåter jag mig icke ingå i någon debatt om förevarande punkt, utan anhåller endast att på grund af de skäl, Stats-Utskottet framlagt, få yrka bifall till Utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes enligt de derunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till förevarande utlåtande och sedan derpå, att detsamma skulle till Stats-Utskottet återförvisas; och förklarades den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Upplästes och godkändes Bevillnings-Utskottets förslag till Riksdagens underdåniga skrifvelse N:o 36, angående tullbevillningen.

Justerades tre protokollsutdrag för denna dag.

På hemställan af Herr Grefven och Talmannen beslöts att de under dagens lopp första gången bordlagda ärendena skulle uppföras främst på föredragningslistan för nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. $\frac{3}{4}$ 11 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.
